

ADATOK EGY KISIPAROSSÁG TÖRTÉNETÉHEZ KÜLÖNÖS TEKINTETTEL
NÓGRÁD MEGYEI NÉPVISELETI VONATKOZÁSAIRA

SOMOGYI GYÖRGYNÉ

Diss. B 518

Balogi I. Kornélia

Mielőtt közelebbi témám tárgyalásába kezdek, röviden foglalkoznom kell több kérdéssel, így elsősorban a művirágkészítés kialakulásával. Ezt hazai összefoglaló munka hiányában Bruno Schier könyve alapján tehetem. / Könyve 1958-ban az Akademie Verlag-nál jelent meg Berlinben: "Die Kunstblume von der Antike bis zur Gegenwart" címmel.

Az antik Görögország és Róma idejébe visszanyulva a szerző megállapítja, hogy a Keletről átszármazott virágkultusz a római-ak körében is hamar elterjedt, mind a magánéletben mind a hivatalos ünnepélyeken. Mivel az itáliai klíma nem kedvezett az élővirágdiszeknek, de a gazdag virágdiszítésekért azért nem akarták nélkülözni sem otthon sem templomaikban a hideg téli napokon, hamar elterjedt a művirágok használata. Annál is inkább tehették ezt, mert már a kínaiak, sőt a hagyomány szerint Sába királynő udvarában is készítették ezeket. A babyloni isteneket aranyvirág-koszorúkkal cicomázták fel. Itt a hűség az eredetihez nem játszott olyan nagy szerepet, inkább az anyag értéke a lényeges. Rómában a hadvezérek, a művészek, tornászok koszorújának alapanyaga általában szaruforgács, aranyozva. Így születnek a "hibernae coronae". Sok művirágot igényel a halottak tisztelete. Számos gyászkoszorút találtak és

írtak le az antik korból. Ezek mirtuszból, borostyánból, őszirózsából vannak, tölgyfálmot, virágkelyhet tesznek még bele, az utóbbi tarkán zománcozzák. Találtak ilyen a dél-oroszországi görög gyarmatokon is. Viaszból is készítenek virágokat, ez külön ága a viaszplasztikának. Neró idejében a papiruszból és selyemből készült dolgokat még illatosították is.

Schlier vizsgálódásaiból ezt a következtetést vonja le: "...a modern művirágipar minden lényeges eleme megtalálható már az ókorban is, az ujjkor csak az antik munkamódok finomítását és racionalizálását hozta." A rómaiak "hibernae coronae"-ja mégsem nőtt át akadálytalanul a középkorba. Az ókeresztények pogány örökség gyanánt kezelték, és nem engedték a meglehetősen fejlett művirágkészítés továbbfejlődését. Az ókori fém- és más, pl. textilanyagokból készült virágok divatja ezért átmenetileg lehanyatlott, de rövid lappangási idő után újra felbukkant. Igen furcsa módon ezuttal éppen a kolostorok, amelyek tovább ápolják a hagyományt. Az apácák a biblia egy jámbor legendájával, a "máriavirágocska" történetével igazolták h amarosan széles körben kedvelté vált foglalkozásukat. A megfelelő szerszámok, anyag hiánya, a munkatapasztalatok elégtelensége természetesen meglátszik a készítményeken. Kizárólag szakrális igények ki-

elégítésére dlloztak, szigorú előírások kötik munkájukat. Selyem és nemesfém lehetnek csak alapanyagok, drágakövek díszítették az amugyis drága termékeket. Nemcsak a tradíció, hanem a versengés is elősegítette ennek a kolostori iparművészetnek a fejlődését. Különösen híressé váltak pl. a Sto Cosimato, a Sta Clara, az előbbi Rómában, az Utóbbi pedig Nolában. De jó nevük volt a Genova melletti kolostoroknak is. Pistoia egy különlegességgel szerzett kiemelkedő nevet: itt készítették a tollvirágokat.

A kolostori iparművészet jelentősége nem is abban áll, hogy mennyiségileg is számottevő, piacra dobható árut termelt volna, hanem inkább más vonatkozásban. Egyrészt az antik-középkori művirágkészítés folytonosságát őrizte meg, másrészt, mivel a nemesség és a jobbmodu polgárság gyermekeit nevelték, bizonyos ízlés - formáló szerepük lett.

A középkor multával aztán területenként más és más lett a művirágkészítés sorsa. Nézzük előbb az olasz részt! Goethe említi valahol, hogy nővére megkérte, hozzon számára "olasz virágot", azaz művirágot. Később a kolostorok félkészítményeket tartanak, és kivonulnak a világi életbe is, azaz hatásuk érezhető annyiban, hogy lassan megindul az ipar "kint" is. 1854-ben a müncheni ipari ki-

állításán már szerepelnek a virágkészít -
mények. A XIX. század elejére az "olasz "
virág elnevezés a legjobb minőséget is je-
lenti egyben. Különlegességük a géz-szerű
szövetből és a selyemgubó belső bőréből
készült virág. Milánó elsősorban papírból
dolgozik, de Velence mellett porcelánból
is termelnek.

Körülbelül ez az az időszak, amikor O-
laszország elsőségét vitathatóvá teszik a
most felfejlődő franciák. Ezen a területen
régóta fogva elterjedt az ipar. Feltehető-
en olasz hatásra fejlődött ki. A XIX. sz.
folyamán az "aranykalapkészítők" céhe is-
meretes Párizsban. Tulajdonképpen művirág-
készítők ezek is. Lassu fejlődés eredménye-
képpen írhatja Mme de Genlis a XVIII. sz.-
ban, hogy a hölgyek szinte az egész növény-
világot ruhájukon és kalapjukon viselik,
nemcsak a virágokat, hanem még a termések
egész sorát is. Különösen a rokokóban len-
dül fel ez az iparág. De nem szabad itt fi-
gyelman kívül hagyni a társadalmi viszonyo-
kat. A királyi udvar egész Európának dik-
tálja a divatot. Aki tehát megnyeri az ud-
var támogatását, biztos vevőkörre számít-
hat. Neves mester egy bizonyos Seguin. Még
ollóval és növényi festékekkel dolgozik, te-
hát a régi módszer szerint, de már fémszá-

laktól is készít virágokat. Tőle származik állítólag az első orgonautánczat. Ekkor terjed el időlegesen a rizspapír-virágok divatja is. A "Fleuriste de la Reine", "királyi művirágkészítő" hangzatos címét egy Wenzel nevű mester szerzte meg, a király - nőnek, Marie Antoinette-nek készített csodálatos rózsza segítségével. 1790-ben jelentek meg emlékiratai, amelyekben elméletileg is foglalkozik a művirágkészítéssel. 1770 óta használják a Stanzaizen-t, a kiverőkalapácsot. Az ekkor használatos munkamódszerek és termelési mód már átvezet bennünket a modern virágkészítéshez. A németek is innen hozzák a szükséges mennyiséget, A Diderot és társai által 1751-ben kiadott "Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences des arts et métiers"-ben már megvan fleur és bouquetier címszók alatt minden lényeges jellemzője az iparnak az előállításától kezdve a forgalmazásig. Még egy művirágkészítő műhely rajzát is megtaláljuk itt, Láthatólag munkamegosztással dolgoztak, a részműveletek - a mai napig zömmel kézimunkáról lévén szó - nem különböztek lényegesen a mostanától. A rézkarc világosan mutatja, hogy fejlődőben lévő, egyre nagyobb kapacitással dolgozó, részben gép-szerű szerszámokat használó iparágról

van szó. A "fleur artificielle"/művirág/, a "fleuriste"/művirágkészítő/és az "ombreur"/művirágfestő/ közismert fogalmakká lettek.

A művirág, mint állandó h asználati tárgy a XVIII. sz. végétől behatol a kis - polgárok közé is. A kezdetben kultikus cé - lokat szolgáló, később költséges luxuscik - ként ismert művirágból mindennapi dísz, ru - házati cikk lett. A XIX. századdal rohamos , mondhatni óriási fejlődés indult meg. A szá - zad elejétől -Denevers szabadalma alapján - már közönséges papírból is dolgoznak. Az i - pari kiállításokon is megjelennek a különbö - ző termékek, h egy értékes díjakat vígyenek el. 1847-ben már több mint tízmillió frank a termékek értéke, több száz művirággyár műkö - dik kb. 6 000 munkással. Óriási az export, fő - leg Angliába, az Egyesült Államokba, Orosz - országba, Belgiumba. Előrehaladott munkameg - osztás, nagyfokú szociális, erkölcsi nyomon jellemzi az iparágat. Párizs legszegényebbje sem cserélne szívesen egy művirágkészítőnő - vel. Zola hírhedt Nanája is ilyen bedolgo - zónő. A Patkányfogó-ban így írja le Nanát : "A munkáslányok...leültek kétoldalt az asz - tal mellé...Nyolcan voltak, mindegyik előtt csirizes tál, ecset, szárszámok, pamutgombo - lyag. Az asztalon tarka összevisszaságban drótok, orsók, vatta, zöld és gesztenyebarn - na papír, selyemből, szaténból, bársonyból

kiszabott levelek és bimbók..Nana keskeny csikokat vagdalt ki zöld papírból..Titrevilléné / a főnöknő/ lassan körüljárta az asztalt.Az egyik lányt kétbalkezesnek szidta, s ráparancsolt, kezdje újra a margaré-táját. Nana....tovább sodorgatta a zöld ibolyaszárazakat...Szemfényvesztő ügyességgel dolgozott, más egy cigarettát sem sodorhatott meg ennyi idő alatt.Alighogy ujja közé fogta a keskeny papiresikot, hipp-hopp! a papír megpördült, a rézdrót már be volt göngyölve: még egy csepp mézga a zöld száracska végére, hogy megragadjon, s már a keblükre is tűzhetik a hölgyek...Csak ezt az egy műveletet tanulta meg a szakmából..Neki kellett elkészítenie az összes virág-szárat, olyan szépen csinálta....."

A fejlődés nem áll meg.Bár Franciaország mellett más exportőr államok is feltűnnek, még 1906-ban is pl. 19 000 munkást foglalkoztatnak.

A német művirágiparra főleg a keleti és északi vidékek munkájára a franciák hatottak legjobban. A legrégibb időkét nézve azt látjuk, hogy a virágok kultusza Nagy Károly uralkodása alatt a kolostorokból indul ki. A középkor egy érdekes aranypántot hoz, amelyet a nemesek és a fejedelmek viseltek, s nem egyéb, mint levelek és virá-

gok utánképzései. / A német királyi koronának
 nak talán ezek alkotják otthoni gyökereit./
 A XV. században a délnémet városokban már ta-
 lálkozunk u.n. koszorukötő asszonyokkal, akik
 természetes és művirágból csinálták pl. a "má-
 jusi koszorút". 1749-ben már cén alakul a ha-
 sonló flglalkozást űzőkből. Olasz minták után
 aranyozott ezüst- vagy rézdrótból csinálják a
 " leoni " virágokat és csokrokat. Természete -
 sen az anyag tulajdonságaiból is adódott, ahogy
 ezek még csak tökéletlen utánzatai a természe-
 tesnek. Selymek, fémfóliák és flitter alkotják
 még a fő alapanyagokat. Kizárólag szakrális cé-
 lokra dolgoztak. A fejlődést tovább vizsgálva
 arra az eredményre jutunk, hogy a XVIII.sz.-ban
 is a mai értelemben vett művirágkészítés csak
 alkalmi munka. A felső-itáliai kolostorok nagy
 hatással voltak a délnémet és osztrák művirág-
 készítésre.

Döntő fellendülés mégis akkor követke-
 zett csak be, amikor a franciák hatása érződik
 a "szárazföldi" azaz inkább birodalmi német te-
 rületen. A kor divatja miatt itt is fokozódik
 az igény, de a vámpolitika nem kedvez a fran-
 cia behozatalnak, s ezért igyekeznek függetle-
 nedni tőlük. De a XVIII. században még egy nagy-
 jelentőségű esemény befolyásolja az iparág fej-
 lődését: a francia emigránsok egyre szaporodó
 tömege a század végén nemcsak az igényt növeli,
 hanem egyes mesterembereket is jelent a né-

meteknek. Átplántálják a fejlettebb francia kapitalista alapokat is. Nanin az első francia, aki tollvirág-gyárat alapít Berlinben 1770 körül, de alakul cocon-virág-gyár is. A szociális szempontból legelkesztettebbek számára teremtenek kereseti lehetőséget, de már a munkamegosztás alapján. A munkamódszerek a manufaktúrákban mindenütt ismertekkel egyeznek. Cocon helyett hamarosan a könnyebben kezelhető batisztot és selymeket is használnak. Még nem érik utol a külföldet, azaz a művirág-készítés régi hazáját, Francia- és Olaszországot, de áruik már piacot találnak Lengyelországban. Frau Moutonra mondják először, hogy olyan tökéletesen dolgozik, mint a franciák. Jár Prágába, Tüplitzbe, ott is vannak vevői. Racionalizálja a munka-szervezést. Hatása első sorban a különböző terminus-technikások elterjedésén érezhető. A XVIII. század hozza a stanzvas feltalálását is, amely szerszám később nyomógéppé alakul át. 1825-ben Weimarban megtörténnek az első kísérletek a gyári előállításra. Bertuch alakítja itt az első művirággyárat a XVIII. század végén. Nézzük meg, miket gyártott! Pl.: vegyes virágok taftból, batisztból - piros és fehér rózsák - girlandok fejdíszre vagy ruhára - virágkosarak - fantázia- és szeszélyvirágok - virágvázák és kosárhák desszerthez, munkazacskók és virágtövek

stb. A mester Goethe baráti köréhez tartozott, aki ismételten dicséri költeményeiben a művirágok pompáját. De a Faust második részében is színre lépnek firenzei művirágkészítő lányok. Bertuch gyára Goethe körében éli fénykorát. Berlin, Drezda és Weimar mellett a XVIII. század végén Hamburg is fontos szerepet játszik. Különlegessége a fehér és vörös répából készült virág. Később rátérnek az itáliai eredetű porcelánvirágok termelésére. Lépésében az eddig ismertetett városokkal ellentétben mellékfelhasználóként és jóval később alakul ki az ipar. Ez a XIX. sz. első harmadában történik. Jelentős központtá lesz München is, 1784-ben az egyik üzem már 330-as létszámmal dolgozik. Az itteni műhelyek túléltek az első világháborút is, sőt a termelést is fokozni tudják.

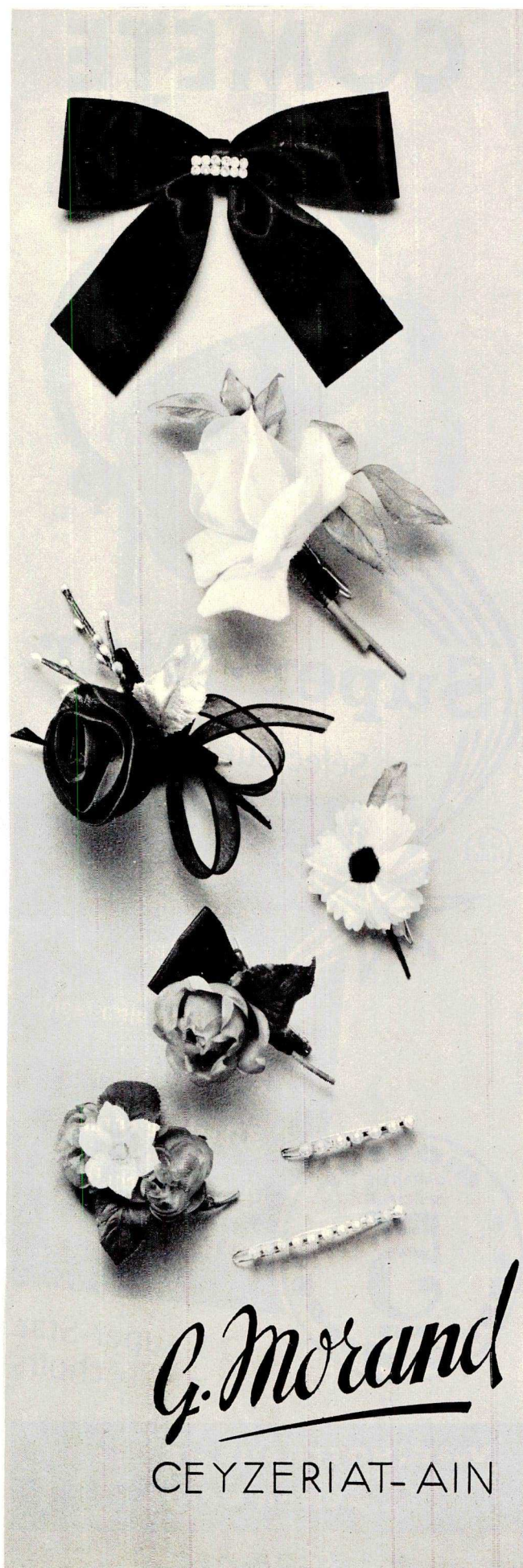
Mint már említettem, Itália hat az osztrák tartományok iparára a XVIII. században. A bécsi koszorúkészítők már ekkor egy polgári testületbe tartoznak. 1749 áprilisában külön céharendelet jelenik meg nekik. Selyemből, filcből, arany-, ezüst-, rézdrótból és főleg egyházi, fogadalmi célokra dolgoznak. A bécsi export főleg Magyarországra, Erdélyre és Délkelet-Európára szorítkozott. Itt a nemesség, a jóléti polgárság, de a nép is igényelte termékeiket, mert a menyasszonyi viselet, az u.n. halotti koronák színes művirág-

gokból épülnek fel jórészt./Héjjas Zoltán közlése szerint a Zala megyei Hoossuvölgyben a fiatalokat néhány éve is totenkronennel temették./Már Schier is felteszi, hogy az Olaszországból jött művirágipar népi háziipari alapokon épül..és ez emelkedik magas fokra a XVIII.sz.-ban.1826-ban pl.sza badalmat adnak miniatűr virágok készítésére,de csakhamar visszavonják,mert ez már régebben ismeretes óosztrák specialitás .

Cseh országban kettős hatás keresztetődik:Franciaországból Németországon át huzódik az egyik ág erre a területre,a másik pedig Itáliából Ausztrián át.A népi hagyományok itt is megtalálh atók: templomi művészet, oltárok,kápolnák,stációk és uti keresztek díszítése volt a cél.A népviselet is elősegítette azonban a fejlődést.Állítólag egy vándorszínésznő tanította meg az alapokat./Talán az utazgató Frau Mouton alakja torzult el így./Az első művirágkészítő asszony winderfi volt,előbb nem iparként,csak kegyeleti célra dolgozott,főleg viaszos papírból. / Ugyanennek vagyunk tanul manapság egyes palóc falvakban./ A XIX. század elején már iparszerűen üzik.Papírból, gyaluforgácsból, szövetből dolgoznak.A levéltanzot pl. egy fűrészkovács már kívánság szerint készíti,később már itt is meg -

jelenik a prégő. Az itteni vászoniparosok a kontinentális zárlat után elszegényedvén művirágkészítőkké lettek. 1833 után a cseh alföld 2000-nél több családja háziiparként foglalkozik ezzel. A nők termelnek tulajdonképpen, a férfiak pedig eladnak. A nyersanyagot részben Sebnitzből és Neustadtból, részben máshonnan hozzák. Fő piacuk Szászország, de jelentősek Lápce, Frankfurt am M. és Oder vásárai 1826 óta. A vámpolitika változása miatt aztán a cseh ipar áttevődik az eddig mással foglalkozó Szászországba.

A német-cseh művirágipar fő piaca ezután Waldörn Odenwalde lesz. Waldörn jelentős bucsujáráhely, messze sugárzik hatása. Kegyetemplonát "A Szent Virághoz" nevezik. A német-cseh anyavidék ipara a második világháború alatt nem károsodott. Termelése a háború után már 1947-ben elérte a békebeli szintet, de az alkalmas szövetek hiánya korlátozta a textilvirágok előállítását. Így a háború után egyre jobban előtérbe került a papírvirágok készítése. A német ipar egyik legéletrevalóbb, támogatásra méltó ága lett, mivel nagyon munkaigényes, viszont a nyersanyag hazai. Ennek ára mindössze 16 % -a a készterméknek, így a gyártás rendkívül kifizetődő. Jelentős devizaforrás. és mivel a szépre való törekvés majdnem egyenlő fon-

Hogy a divát igényli....1965-ös fodrászlap Párizsból

tosságu a létfenntartással, így mindig lesz jövője."....írja Schier.A díszre való törekvés valóban szinte egyidős az emberrel.

Végigtekintve a művirágipar történetét, valóban nehéz elképzelni, hogy a jövőben megszűnjék.Akár elhagyva Európát Tennessee W. A vágy villamosa c. darabjának világába lépünk, akár Adamov legújabb színműve egyik szereplője élete után tudakozódunk, vagy a brazil karneválók forgatagát nézzük, mindeütt találkozunk a művirággal. ma már főleg dekorációs, szemléltetési célokra termelik, jóval kisebb szerepet kap az öltözködésben. Lakásdíszként nálunk soha nem tudták eléggé megkedvelni, de bizonyos változás észlelhető ezen a téren a műanyagok fokozottabb alkalmazásával. És bevonom még azok életébe is, akik idegenkednek tőle, ha másképp nem, egy Dior-rózsza formájában. Hiszen művirágként kell felfognunk még egyes állandónak hitt lakásdíszeket, amelyeknek egyik korai elődjét Vályi 1796-ban így írja le Eszterházáján járva: "E szála alatt van.....az ugynevezett szála terréna, melyet ...oszlopok tartanak, közöttük vagynak ékességül négy faragott képek alabástromból függő virágokkal fölcifrázva." De h a nem megyünk is ilyen messzire vissza, a múlt és a jelen század elég példával szolgál a művirágok elterjedtségére hazánkban is.Nézzük csak a Hon-

derült! A hazai művirágipar kétségtelenül osztrák hatásra fejlődött, része volt benne azonban a német-cseh anyavidéknek is. Hogy a fogalom nálunk is ismert, mindenki által használt, arra legjobb példa Ballagi Mór 1868-ban kiadott könyve: A magyar nyelv teljes szótára, amely a "csinált" szóra például elsőként a csinált virágot hozza. A "viaszvirág" fogalmát így magyarázza: "Viaszból készített csinált virág". Használata hamarosan elterjedt a nép között, elsősorban a határmenti vidékeken, de találkozunk vele másutt is.

Az Osztrák - Magyar Monarchia irásában és képműben című múlt századi vállalkozásban a elnagyoltan is, de - foglalkozik a magyar területek viseletével, s itt több utalást találunk a művirágok használatára. Rögtön az első kötetben /I-395/ a magyar népviseletet tárgyalva Baksay Sándor így ír: "...Birágot, árvalányhaját sűrűn visel kalapján a fiatalember, de csak nyáron. Télen a vőfélyek kiváltsága, hogy a vőlegénnyel együtt "bóti virágot" viseljenek, de csak az első hirdetéstől a lakodalom napjáig. "Arra is választ ad, honnan szerzi a legény ezt: a legénynek...." A kézfogó alatt a lány ad még..egy bolti virágból való bokré-

tát, melyet a vőlegény azonnal a kalapjára tűz és ott visel egészen az egybekelés megtörténtéig." /U.o.II.780 Magyar népszokások/ A vendeknél..."a pozvac /vendég hivogató/ kalapját vagy keménypapírból készült cukorsüveg alakú sapkáját számos szalagesokrocs - kákkal, csinált virágokkal díszítik.." /A Zala- és vasmegyei vendek Bellosics Bálinttól IV. 257. o. /A többi nemzetiség is ismeri e díszítő elemeket. A délmagyarországi szerbeket ismertette Hadzsics Antal u. itt/636. o./ ezt mondja: "A fiatal menyecskék házasságuk első évében minden ünnepélyes alkalommal művirágokból készült nagy fejdísz /ubradács / hordanak, mely majd még egyszer akkora, mint a fejük." Vagy lássuk Sochan Pál tót népviseleti tájékoztatásának egy részét: "A tót leányok nevezetesebb alkalmakra kereti vagy művirágokból font koszorút tesznek fejükre. A fej rendes díszé azonban a párta, már egyre jobban gyérül." A mellékleten magas, zárt korona alakú párta, virágescokorral a tetején és az oldalán, Feszleről. /Felső-Magyarország 430.o./ Ugyane tájról vette egyik modelljét Háy Gyula, Budamérről. A leányon virágos koszorút láthatunk. /359.o.u.i./ De a Dunántúlon is "a sárközi fiatalság.... fejére a régebbi egyszerű párta helyett egész kosár virágot illeszt." -mondja Tolna megyét

ismertette Baksay Sándor./278.o./ Ennél későbbi állapotot tükröz az a sárközi fejdísz, amelyet a Néprajzi Múzeum textilraktárában 62.91.4. szám alatt őriznek. Az Alsónyékre való fejdísz rakott és fogazott szalag-alapra dolgozott pártá-féle. Alsó sora féngömbökből alakított virágokból áll, ezeknek gyöngy közepük van. Kék, piros, sárga, zöld színűek. Majd bibbók, sárga és fehér gyöngyvirág, lila és piros jácint/?/ következik.

Nem lehet megmondani, mennyi része volt a virágos fejdíszek elterjedésében az általános európai polgári divatnak és a régibb hagyományoknak. Hogy ilyenek is voltak, arra Radvánszky Magyar családdólet és háztartás a XVI és XVII sz.-ban c. munkájának egyes részei engednek következtetni. A Thurzók családi divatánál említi a kopetokat, ezeket a női fejdíszeket. Legdíszesebb volt közöttük... "a gyöngyből fűzött kopet, melyet virág módra csinált rubintos és zománcos arany boglárókkal és arany virágokkal rakottan, ágait akár magából a gyöngyből, akár pedig a boglárók- és virágokból alakíthatták." /I.238.o./ A főkötőket említve mondja, hogy ezeket díszítve "az arannyal kevert gyöngyszemeket még arany virágokkal rakhatta." /U.o.241-243 o./ Másutt: "Ugy látszik, hogy ezen arany és ezüst fonállal vagy gránátszemekkel tűzött és gyöngyös rózsákkal megrakott kabina, melyet süvegre való pártának is neveznek, lejárt a süvegről..." /250/. A süvegre az oldalt lévő toll mellé

egy gyöngyösbokrétát tűztek tolltartóul. Le-
hetséges, hogy a legények bokrétája ennek az
emlékét őrzi? A főúri lányok hajéke gyak-
ran volt egy-egy gyöngyös rózsza. /263.o. /
Az asszonyok a "konty ékesítésére ... drá-
gaköves rózsákat, gyöngyös, gyémántos vi-
rágokat, rubintos rózsákkal cifrázott ö-
reg gyöngyös kötéseket is használtak."
/264.o. /

Természetesen nem okoz problémát an-
nak kiderítése, honnan adódott a polgári ré-
tegek művirágigénye. Ruha- és kalapdisznek,
kisebb mértékben lakásdisznek használták ö-
ket. Nem felejtkezhetünk meg arról sem, hogy
a nyomok szerint nálunk is volt kolostori
/vagy inkább kizárólag szakrális célra dol-
gozó világi/ virágkészítés. Ennek kétségtel-
len tanuja az a díszített kereszt, amely a
szécsényi templomból került a balassagyar-
mati Pálóc múzeumba. Leheletfinom fémvirá-
gok és spirálból készített levelek talál-
hatók rajta. De tudunk olyan himzett Mária-
képről is, amelyet ugyanilyen fémvirágok é-
kesítenek.

Hogy az osztrák és cseh példához
hasonlóan nálunk is lett volna valamilyen
népi ipar-alap, amelyre aztán a német ha-
tásra fejlődő kisipar támaszkodhatott, nem
tudni. Tény, hogy újabban találkozunk ilyen
adattal. Pl. Bakó Ferenc " A helytörténeti
kutatások módszere és feladatai.. " c. mun-

kájában így ír: "Ujabb mesterség a művirág- és babakészítés, az előbbi főleg ünnepi alkalmakra." Héjjas Zoltán közlése szerint Z alában is szokásban volt és van gyalu - forgácsból pl. temetési koszoruba virágot készíteni, amelyet aztán később megfestenek. A nógrádi művirágkészítés tárgyalásánál bőven találunk majd erre a kontár módon üzött falusi háziiparra példát.

Ipari vonatkozását vizsgálva nagy vonalakban arra a megállapításra juthatunk, hogy ha nem is ért el olyan fejlődést, mint más országokban, tisztos helyet foglalt el az inkább kisiparként létező többi iparág között. Pallas lexikona viszonylag hosszan foglalkozik vele a "virág" címszó alatt "Virág/mesterséges/, a természetes virág utánzása. A készítés módját, illetőleg az anyag minőségét tekintve megkülönböztetünk szövet-, papíros-, viasz-, cukor-, porcelán és szalmavirágot. Leggyakrabban használják a szövetvirágot, amely finom selyem-/tafota, atlasz, bársony /, len / batiszt / v. pamutszövetből / mousseline, percale/ a következő módon készül: A pamut és lenszöveteket előbb kalanderrel fényesre simítják /selymet nem kell fényesre simítani/, ezután nagyobb darabokra vágják, kereteken kifeszítik, s a fonékjukat gumióldattal vagy

keményítőpéppel bevonják. A merevített szövetből a szirm vagy a levél körvonalával /contour/ bíró darabokat vágnak. E célra kiverő vasakat használnak. A további munka a leveleknél és a szirmoknál különféle. A levélinak utánzása céljából ugyanis a levél körvonalával bíró darabokat fémből készült alakverőben s alakmázban melegen sajtoltják, míg a virágszirmokat különféle alakító szerszámokkal, szabad kézből alakítják. A termékszálakat selyemfonalból készítik, amelyet merevítés céljából enyven többszörösen áthuznak. A portokok daraszemcsékből állanak. Bimbókat pamutlabdacsokból készítik, amelyeket vékony selyemmel burkolnak, a szárat pedig papirossal és szövettel, avagy kaucsukkal bevont drótból. Tüviseket mohát és kalászt nem készítenek, hanem a természetest használják szükség estén. Az egyes részek összefoglalását és egymáshoz való illesztését részint ragasztással, részint vékony drótokkal végzik. Festékek leggyakrabban használják az anilinfestőanyagokat, használatosak azonban a következők is: rózsaszínhez a karmín, amelyhez hamuszirlugot vagy szalmiákot adnak, kékhez a gyöngye kéksavban oldott indigó, amelyhez a felesleges sav közömbösítésére kevés mésztejet adnak, sárgához a borszeszben oldott kurkuma-

gyökérkivonatot és ibolyához az orseille. Hazánkban 62 önálló művirágkészítő vállalat van, 80 segéddel és tanonccal." Amint láthatjuk, a századforduló táján nem beszélhetünk csak legfeljebb pár száz embert felölelő iparágról. De a huszas évek átmeneti gazdasági fellendülése idején a több mint kétszáz kartell között művirág-kartell is található. Mai utóda, a Budapesten lévő művirággyár zömmel félkész árut gyárt, amit megküld az állami és más virágüzleteknek, ahol azt különbözőképpen használják fel. /Állami üzletekben főleg dekorációs és kegyeleti célokra rendelnek./

Kifejezetten kisipari vonatkozásait vizsgálva úgy találjuk, hogy még az sem dolgozik teljesen magakészítette elemekkel. A továbbiakban két művirág-kisiparos munkáján keresztül szeretném nagy vonalakban bemutatni az ipart. Természetesen mindkettőnél kitérek néprajzi vonatkozásokra is, mert az általános tapasztalat az, hogy a fogyasztók zömét a falusi lakosság teszi ki. Lehetetlen lenne azonban teljességre törekedni akár a szorosan vett népviselet, akár egyházi ünnepeink ilyen vonatkozásainál. Azonban nagy általánosságban elmondható, hogy ezek legfeljebb formájukban különböznek. /Akár a minden területen ismert vőfélyvirág, márialány-

koszoru /, de használatukat illetően nem.

II.

Amennyire megállapítható, Szegeden bejelentett, iparendélyes árként a század első évtizedéig nem üzték. Városetörténeti műveket és iparkamarei jelentéseket vizsgálva csak azt mondhatjuk teljes bizonyossággal, hogy élővirág-, estleg rövidáru - kereskedéshez kapcsolódva hozzák forgalomba a művirágot. 1894-95-ben egy csináltvirágkereskedőt tartanak számon. 4 éves szünet után újra egyet, 1899-től. 1913 előtt Boros Miksánál volt üzletvezető Kiss Rózsi, ebben az üzletben tartottak egyebek közt művirágot is. Kiss Rózsi mielőtt ezt az állást elfoglalta volna, tartott fenn üzletet 1906-ig, amikor is csődbe ment. Berendezését osztrák ügynököktől vásárolta részletre. Nem tudni, hogy Boros a teherrel átvette-e ezt a berendezést is, de ez legálább is valószínű. Rajta kívül árultak még művirágot Klement Juliska és Boros Antalné a Takaréktár utcában élővirágkereskedésükben.

Id. Talpai Mihályné 1913-ban nyitotta meg üzletét. Nagyöszön született, 1884-ben, lánykori neve Schusztér Magdolna. Nem lévén elég erős a dologra, "ipart tanulni" küldik

a városba. Szegedre jön, itt férjénél lévő nőjéhez. 1906-ban, ott, ahol lakott, a Takaréktár utcában tanulólány lett Kis Rózi keze alatt. Az üzletvezető kiválása után ő veszi át a helyét, miután megfelelő szakmai gyakorlatot szerzett már, mivel Budapesten is tanult egy ideig. Ön - álló üzletének megnyitása óta rövid megszakítással állandóan dolgozik, immár 52 éve. Viszonteladásra is dolgozott, Szeged és a környék majd minden rövidrukereskedését ellátta lakodalmi művirággal. Szállított Alsótanyára / Vass fivérek /, Felsőtanyára, Kiskunmajsára, Kistelekre, Öttömöre, Pusztamérgekre stb. Maga dolgozik, tanulója néhány éve nincs. A feldolgozott anyagot főleg gyűjtöttem, szóbeli közlése alapján 1960-61 folyamán. Művirágkereskedése régen jóval nagyobb volt, sirkoszorukat is gyártott a kitézővirágok és a népi-paraszi szükségletet kielégítő virágok mellett. Most főleg az utóbbival foglalkozom, annál is inkább, mert a kitézők és a lakásdíszek érezhetően a legjobban polgári hagyomány, s mint ilyen, túl szoros kapcsolatban van a divattörténettel. Iparát főleg a tanyai és falusi parasztság tartja fenn. Ez a réteg kitézővirágot szinte sohasem hordott.

Valószínűleg igen reális ökok segíthették elő, hogy lakodalmi virágait csináltvirágokká lettek. Az élővirágdísz hamar hervad, mulandó, míg a csináltvirág könnyebben kezelhető és maradandó. /We felajtsunk el azonban két dolgot: a narancsvirág és a mirtusz nem régi divat, felsőbb társadalmi rétegekből került át. Az alföldi paraszt feltevések szerint a menyasszonyi viselőnél rögtön a mirtuszra tért át, és nem hordta a párta emlékét őrző virágkoszorút, sem a virágos fűkötőt, mint más területeken. / Egy népszokáshoz kapcsolódó iparnál szinte lehetetlen előtteni, milyen kölcsönhatás alakult ki az importált, idegen ipar és az esetleg meglévő - ma már eredeti formájában fel nem lelhető - népi megfelelője között. Hogy van közöttük kapcsolat, arra legyen példa az eredeti paraszti díszítőmotívumok és egyes részeiben ennek tökéletesen megfelelő csináltvirágok hasonlósága. Ugyanis éppen a lakodalmi virágoknál nem marad meg a művirágkészítő alapvető elve, hogy t. i. minél pontosabban ragaszkodjunk az eredetihez, a természethez. Leegyszerűsödtek, ezzel együtt stilizálódtak egyes lakodalmi virágok, így pl. a vőfélyesokor rózsabimbója, amely alakjában is, színében is ir-

redliss: kék részebimbó! Megfigyelhető azonban ellenkező hatás is. A népi motívumok közt homósabb, szokottabb része mellett ott találjuk a biedermeier idejében oly nagyon kedvelt gyöngyvirágot, nefelejcsét és egy egészen szokatlan virágot, a százszorszépet. Természetesen figyelembe kell vennünk a kispáros egyéni ízlését, bár ez inkább a virágok összeállításánál, esetleg az anyag megválasztásánál játszik inkább szerepet.

A N Y A G O K

Talpainó dolgozott saját és hozott anyagból egyaránt. A forgalom döntőbb részét kitevő parasztság azonban szinte kizárólag kész tárgyakat vásárolt, igényei inkább a színezéssel, az alkotó virágok csoportosításával kapcsolatban merültek fel. Régebben majdnem minden textiliából készült, míg ma az arány fele-fele, sőt egyharmad-két-harmad a papír és műanyag javára. Pontosabb anyagok:

marcelinselyem:/érdes tapintásu, tartós. /

krisztalinselyem:/az előbbinél fényesebb/

kronszatin:/félfényes/

angolbatiszt:/vékony, tartós batiszt/

vászon:/finomabb fajta/

Mindezen anyagok színje sokféle, zömmel szerepel a fehér, rózsaszín, az utóbbiból kü-

lönösen három árnyalat:

tápai rózsaszín : nagyon enyhén lilás árnyalatu, igen erős szín,nevét ottani nagy elterjedtségéről kapta,

ceriz rózsaszín

laksz rózsaszín.

pamukbársony is sokszor használatos anyag minden,még fekete színben is. Ma előtérbe kerül a

lamé:/ egyik oldalon matt, a másikon igen fényes anyag/,amelyt azelőtt nem használt. Megmaradt a bársony, egy-két selyemfajta, a vászon. Egyre jobban terjed a szivacsos szerkezetű műanyag felhasználása. A belőle készült virágok természetesen simábbak, kisse stilizáltak/Nem foglalkozom/ itt a fröccsöntéssel készült virágokkal, mert az ipari jellegű termék, általában a műanyagüzemek csinálják./

A papírfajták közül dolgozott

krepp-papírral/ fehér, ritkán rózsaszínben/

Círinpapírral:/ minden színben/

ítatóspapírral

selyempapírral:/fluszpapírral,nagyon sok minden készül belőle/

Az eddig felsorolt alapanyagok mindegyikét nagykereskedőtől vásárolták, ezek kevés kivétellel hazai anyagok voltak. A művirágkészítés azonban több olyan anyagot igényel,

ami gyári készítmény, esetleg más kisiparostól származik. Ez az iparágon belüli munkamegosztás eredménye. Ilyen félkészárúnak nevezhető készítmény a mirtuszbugyó. Nagysága szerint 15-20 fajta készül belőle kisiparos műh. helyben, Budapesten, Gipszből és sztea-rinból áll, vékony szárral. De külön sodor-ják a virágszárhoz való szárat is. Ez/ cérná-val, selyemszállal simán besodort acéldrót, főleg zöld és fehér színben. Gyári áru a porzó, és a bibe is, amely egyes virágok bel-sejébe kerül. A narancsvirág sztearinból ké-szül. Kisebb mértékben szerepet kap még az arany és ezüst fémszálból való blázs és az ezüst sztaniol.

Megemlítendő még, hogy mivel a polgári osztály számára is dolgoztak, alapanyagként egyes preperált pálmák / fönix, latánia, cikáz/ is szolgáltak, főleg sarkoszorukhoz .

K É S Z I T M É N Y E K

A szegedi művirágkészítéssel ma - amint már ezt többször említettem - a legszorosabb és legintenzívebb kapcsolatban a falusi és tanyai parasztság áll. Ez a kapcsolat régebben is megvolt, sőt sok olyan népszokás ki-elégítésére is dolgozott, amely már kihalt. Radnai virág :Az első világháború kitörése előtt a szegedkörnyéki lányok, asszonyok , minden ősszel ,Kisasszony napján elzarándokoltak Máriaradnára / szeptember 8- án/ a -

nely a Délvidék leghíresebb bucsujáróhelye volt. A radnai Szüztől visszatértükben már a szegedi hídnál várták őket hozzátartozóik, legényismerőseik zenével, virággal. Fiestal lányok szüleiktől, rokonaiktól, esetleg legényektől csokrokat kaptak. U.n. biordermier csokor volt ez a radnai bokróta, tehát kerek. Öt-hat, sőt több is jutott egy lánynak. Kb. 30-35 cm átmérőjűek. Többnyire színesek, fehér alig akad köztük. Rózsaszín, nefelejcs, székfü, gyöngyvirág alkotta őket, alul "manessettával" körülfüggve. Ez csipke, papír vagy fátýol volt. Arasznyi széles szalag lógott róla, "ISTEN HOZOTT" felirással. A csokor tetején legtöbbször volt egy tenyérnyi madár, általában galamb. Ez vagy a csokorral készült a művirágosnál, vagy úgy csináltatták mással. A madár csőrében is felírásos apró nefelejcs-koszorú. A menyasszonynak felöltözött bucsus-lány öltözközhöz tartozott még a rózsaszín-csokor is, amelyet a bluzra tűztek. Ebből a tenyérnyi, esetleg valamivel kisebb csokorból annyit kellett kapni, hogy szinte beborítsa a ruha elejét, sőt a cipőkre is jutott belőlük. Ágas mirtuszból és gyöngyvirágból állt, szalagcsokorral. A fejekre tett radnai koszorú hátul nyitott, mirtuszból készült tornyos koszorú, Magassága 12-13 cm, oldalt két "lő-

góval". Ez puha drótból és erre feltűzött mirtuszából állt, amelyet kétoldalt a fül mellett befentek a hajba. Érdekes, hogy míg a lányok kizárólag mávirágot kaptak, az asszonyok szintén kivétel nélkül élvirágot.

Lakodalmi virágok:

Napjainkban és kb. 20 éve nem igen változott a lakodalmi virágok divatja. Ezen a néven foglaljuk össze a házassággal kapcsolatos virágokat. Ide tartozika vendégvirág: a lakodalomban minden férfi/fiú, leány, házasember/ kap. Ma százával rendelik, nem ritka a két-három, sőt ötszázastól sem. /Ezek a nagyobb tételek főleg a termelészövetkezeti lakodalmakba, ahova a vezetőség rendel. /Nem túl nagy, több fajtája van:

százszorszépes: 1 virágfej, piros, rózsaszín, sötétzöld levéllel. Régebben kék, fehér színben volt divatos. Színe ma is attól függ, hova viszik. Dorozsán a fehéret kedvelik, Tápéra, Algyőre a kékét vitték.

vadrózsás: van pirosban, rózsaszínben, a levele világoszöld. Azelőtt minden színben készült, celyemből, bársonyból, méretük is valamivel nagyobb. /Ez egyébként minden vendégvirágra vonatkozik./

kisszekfűs: régebben vitték. Ez volt szám-
 nel a legismertebb vendégvirág. Rózsas-
 szín, fehér, kék színben készült. A ven-
 dégvirág soha nem állhat többől, mint egy
 levélből és virágból.

Vőfélyvirágok: két fajtája van, a kalap-
 virág és a nyelvirág. Együtt használják.
 Egyes községekben és tanyákon ezt is a
 koszoruslányok fizetik, de általában a
 menyasszony veszi. Egy vagy két vőfély van.
 Ahol kettő, ott az egyik a legényes, a má-
 sika lányos háshoz hívogat.

kalapvirág: nagysága 20-25 cm, 7 vi-
 rágból illetve bimbóból áll. Régebben
 9-10 virág alkotta, szekfű vagy ró-
 zsebimbó. Ma a szekfű helyett vadró-
 zsát készít. Ma a rózsabimbó nyolc
 levéllel készül, színe kék vagy ró-
 zaszín. Diszítése még két db. rózsas-
 szín vagy piros vadrózsa, félkörben
 csavart, mindig ezüst blázzsal. Régen
 gyöngyvirággal és nefelejccsel diszitet-
 ték, ma már 5 db. mirtuszág is van ben-
 ne. A sándorfalvi és algyeyi lakodal-
 makba ma is kék színt visznek. A ró-
 zsebimbók selyemből vagy laméból ké-
 szültek, ezek adják meg tömörségük-
 kel a kalapvirág jellegét. Két-két,
 egyenként egy méteres kék színű vagy

rózsaszín, 4-es szélességű szalag tartozik hozzá, amely szabadon libeg. A díszítővirágok papírból vannak. Régebben aranykalász is volt benne néha. Egy-egy ilyen kalász 16 cm volt kb. a rezgőkkel együtt, de csak Szegeden és közvetlen környékén díszítet - ték vele a kalapvirágot.

mellvirág: Szinben megegyezik a kalapvirággal. Ma több fajtája van. Állhat 1 db rózsabimbóból és 3 levélből. Egy háromágú mirtusz, 1 gyöngyvirág és alnavirág, 2 db piros vagy rózsaszín százszorszép díszíti. Az említett régi szekfűs kalap- és mellvirág helyett vadrózsásat készít, díszül nafelejcs van benne. 18-as vagy 30-as szalagot visznek hozzá másfél méter. Dorozsmon ez a szalag fénér. / Láttuk, hogy ott vendégvirágban is a fénéret kedvelik. / A koszosruslegényeknek is lehet mellviráguk, de inkább csak a tanyán. Pl. 2 db rózsabimbóból, egy nagyobb és egy kisebb cukorrózsából, 1-2 gyöngyvirág, mostanában zsenília, szálaskalász, 3 levél és rózsaszín szalag díszíti. Falvakba egészen másjellegűt visznek. / Algyő, Szőreg., Szentiván /. Ma általában 3 db rózsaszín zsenília-ívből áll, ezüst vagy arany fuvott gyönggyel a közepén, 1 kis levél, 1 db cukorrózsa és 2 db hétéágú mirtusz díszíti, rózsaszín szalaggal. Ilyen jelle-

güt visznek tanyára is, de akkor 1 db ró-
zsa, 2 gyöngyvirág, 1 zsenília-szalag, 3
levél és blázs disziti. Hossza 8, széles-
sége kb. 7 cm. Régen a koszoruslánytól ka-
pott mellvirág a tanyán különleges típust
mutatott. Nagysága megegyezett kb. a mai -
val, de ez nem állandó. Állt selyem vi-
rágból/gyöngyvirág/, nefelejcsből, közepén
moha-rózsával. Majdnem kivétel nélkül ró-
zsaszínű, blázzsal, 4-5 zöld bárszöny-le-
véllal, kis rózsaszín csokorral. A kalap-
virághoz hasonlóan a mellvirágot is diszít-
tették Szeged környékén arany vagy ezüs -
tös kalácsszal, 1-3 barabbal.

koszoruslány-fejdisz: azelőtt nem di-
vat, újabban azonban nagyon viszik. Szin-
tén nagyobb számú fajtája van. Állhat 1 db
kinyílt és 1 db bimbós rózsából, 2 kis le-
véllal. Nagysága ekkor 5-6 cm. Ha szekfűből
van, akkor egy szekfű és két levél alkot-
ja. Készülhet cukorrózsából is, két válto-
zatban. Az egyik 2 db rózsa és 4 levél/10-
11 cm /, a másik változat 3 db rózsa és 6
levél. /12-13 cm/ Érdekes, hogy Tápén ma
sincs fejdisz.

vőlegényvirág: Tápé, Mezőhegyes, Batto-
nya, Kiszombor, Szőreg, Deszk vidékén ré-
gebben nem divat. Fő alkotóeleme a fehér
mirtusz, amely lehet ágas vagy kerek./Az-

az e mirtuszbogyók ágassá vagy kerekre vannak összefonva./ A vőlegényvirág mirtusz-alapja narancsvirággal, fehér szalaggal, kis zöld levéllel, esetleg fehér zseniliával, ezüst gyönggyel, tüllel is díszítve. Kb. 6-7 fajtája van, ezt vagy maga a készítő, vagy maga a megrendelő szabja meg, a forma azonban vidékektől függ általában. Nagysága is változik, általában 6-7 cm. Ruzsajárás és Balástya más vőlegényvirágot kíván. Főleg nagysága ami megkülönbözteti, mert van olyan, amelyik túllátójával 9-10 cm-t is elér. Formája is más, mert a szokott ovális - sal ellentétében kerek. Pl. hétivű fehér zsenilia, közepén mirtuszvirággal, belül fehér zsenilia, cukorrózsa gyönggyel és kis zölddel. Van olyan, amelyik tiszta mirtuszból áll, zömmel 7-8 cm nagyok. Szegeden viszont éppen az ellentétét tapasztalhatjuk, mert ezen a vidéken egészen apró, alig 2-3 cm-es vőlegényvirág dívik, amely mindössze 1 db egyágú, apró, mirtuszból és egy narancsvirágból áll, szalaggal átkötve. Ennél valamivel nagyobbakat visznek már máshova is.

n ásznagyvirág: hasonlít a vőlegényvirághoz, de annál nagyobb, kb 5 cm. Többágú mirtusz, egy narancsvirág, egy zöld le-

véllel, alakja inkább hosszukás, nem ke-
rek. Örömapa, sőt az örömanya is kap virá-
got, ez közepes nagyságu, 3-4 cm-es. Mir-
tus és narancsvirág alkotja szintén.

csokrok: az elbeszélés szerint az első vi-
lágháború előtt sem a menyasszonynak, sem
a koszoruslányoknak nem volt csináltcsok-
ruk, legfőljebb élővirágból vagy élőmir-
tusból készült. Kb. az első világháború-
val egyidőben jön divatba. Lehetséges, hogy
ebben két tényező is szerepet játszott: az
általános drágaság, később az infláció, -de
méginkább az élőmirtusz-~~import~~ megszünte
a háború előrehaladtával. A régebbi bieder-
meier csokor helyett divatozik a csináltvi-
rág-csokor, ovál és egyoldalu formában, a
koszoruslányoknál is. Érdekes az, hogy e-
zek eredetileg papírból készültek, ma már
azonban inkább textiliából.

koszorusláncsokor: Mindig rózsaszínű, a
nagyságtól függően 15-20 szekfű alkotja. Al-
mavirággal vagy cukorrózsával, eszeleg túl-
lel is díszítik., ami szintén rózsaszínű. Ró-
zsaszín krepp alátét takarja a csokrot alul,
/ ez változott formában, de mégis csak man-
csetta./ 3-4 db, kb. 50-60 cm hosszú, 2-es
vagy 4-es szélességű szalag van rajta, a vé-
gükön rózsaszín százszorszéppel vagy cukor-
rózsával. Kivánság szerint díszítik még é-
lőzölddel. A koszoruslányoknak mindig a ko-

szoruslegények veszik.

menyasszonycsokor: Régebben is megközelítőleg olyan volt, mint ma. Fő alkotóeleme a kála vagy a szekfű. Gyakoribb a kálás. Ez export-vászonból készül, természetesen fehér. Legkisebb fajtája 10 kálából áll, de lehet aztán 12-15, sőt 20-as is. Általában 15 kála, hat szekfű és három lilium alkotja. A szekfű itt lamméből, a lilium pedig selyemből készül. U.n. csokorbogyó-mirtusz /néhányiket pedig mirtuszág / és narancsvirág díszíti. A mansetta csipke vagy papír, esetleg vegyes. Élőzölddel dekorálják, szárán a koszoruslánycsokorhoz hasonlóan - 9-es szélességű szalag van több. A szalagok végei csokorra kötve, szekfűk, háromágú mirtusz és élőzöld díszíti. A mansetta három részből, esetleg négyből áll.

menyasszonykoszoru: Mint az eddig megismert lakodalmi virágok, úgy ez is a divattal változott és változik. Régebben az u.n. pártá-formát hordták általában. Ma is él még egy-két helyen, főleg a tanyavilágban, kisebb helyeken. /Tömörkény, Öttömös/. Pártá, mivel a XVI-XVIII. században hordott leány-fejdiszre emlékeztet az alakja. Elöl félhóldforma, hátul csak egy mirtusz bogyókkal díszített, szá-

bályozható hosszúságu drót van. A nagyobb-fajtán 16-17 álló mirtuszág alkotja a pártát, a kisebbben 11 ág. Középen, körülbelül hét ágon 4 bogyósor van, így itt magasabb a pártá végén 2-2 vagy 4-4 ág alacsonyabb. Legmagasabb pontján 4-5 cm nagy, a végeken 2 és fél, 3 cm. Megemlítendő, hogy nem merőlegesen a fejre, hanem enyhe előredőléssel készítik. Mint mondtam, mirtuszból áll, apró tüllfátylakkal, amelyeket ezüst fuvott gyöngy és kis zöld levelek díszítenek. A pártakoszoru egyik változata a "tornyos" koszoru. Ma is dívik Tápén, Öttömösön. Ezt is mirtusz, gyöngy és narancsvirág alkotja, de magassága néha eléri a 15 cm-t is. Kereken magasodik, virág nincs benne. /Lsd. radnai koszoru/. A pártáforma koszorun csüngők is vltak régen, ma általában virág díszíti. /kisliliom, cukorrózsa, esetleg más/. A tápaiak vették. Ma a legtöbb a korona. Há-tul is zárt, főleg virágból áll. Vannak különleges, koszorúnak már nem is nevezhető, fejdíszek, pl. julia, féljulia, éva stb. A városi izlés képviselői falun, egyre jobban terjednek. Liliom, mirtuszvirág, nylonvirág alkotja őket.

Szüzpárnakoszoru: Bálint Sándor Szegedi Szótára úgy említi, hogy: "...még a század elején is divat volt." Az adatot

helyesbithetjük, mert még 1961 tavaszán is készített kettőt tanyára és Tápéra - tehát nem kihalt, hanem most kihalóban lévő népszokásról van szó. Fiatal, /10-12/ éves lány- vagy fiúhalott temetésén viszik közvetlenül a koporsó után. Ha a halott lány, akkor fiú, ha fiú, akkor lány. A koszoru tulajdonképpen nem is koszoru, hanem zárt korona-forma. / Mint a pápai tiara felső része, vagy mint a magyar korona. / Mirtuszból készül, apró liliummal vagy más, stilizált virággal díszítve. A kupolája 6 áttelvelés, az ívek találkozásánál, középen kis csokor, 6-7 cm-es túllalátéttel. A korona egy kb. 35x35 cm-es fehér selyem- vagy bársonypárnán fekszik. Innen a név is: szűkoszoru, szűtpárnakoszoru. / Ismerős szokás szinte az egész országban, a halott lakodalmának megünnepelésével kapcsolatban. Itt csak a szomszédos Hódmezővásárhelyre hadd utaljak: itt "ha legény a halott, két leány vezet karonfogva egy legényt, aki piros bársonypárnán koronát visz, ha pedig leány a halott, két legény visz karonfogva egy leányt, aki szintén párnán fehér mirtuszkoronát tart kezében." / Említi Szendrey Ákos az Ethn. 31:89 száma alapján u.o. 52: 47-49/ Isd. még erről később a palócoknál.

áldozókoszoru: Az egyház szerepe, amely ebben az iparágban igen jelentős volt a múltban, ma erősen csökkent. Így csükevényes formában a már említett szüzpárnakoszoru, egyes templomi diszek és az első áldozókoszoru őrzi ilyen jellegű igényeinek emlékét. / Az ország más területein a még meglévő Márialány - szokás. Lsd. ott. / Az áldozókoszoru kis fehér cukorrózsákból áll. Két fajtája van: a félkoszoru / 10 rózsából /, fátgollal viselik. A másik az 82észkoszoru / 18 rózsából, ehhez nem hordának fátgollt. Ezt a körülkoszorút falura és tanyára viszik.

ruhacsokrok: A menyasszonyi ruhára teszik. Hosszukás, enyhén ívelt formájú. 10-12 cm hosszú, 13-13 mirtuszágból áll. Van 15 cm-es is, kisliliomos, tüllel.

szenteltgyertya-csokor: Elsőáldozásnál a gyermeknek kezébe adják, disze középnagy mirtusz-csokor, narancsvirággal és szalaggal. / Ezt kötik a fiatal halottat esetleg gyertyával kíséző koszoruslányok is fel. /

Mária-kép-virág: Egy-két évtizeddel ezelőtt szokás volt faluhelyen, tanyán az orosz ikonokhoz hasonlóan egy Mária-képet felállítani. Olyan keretbe foglalták, hogy

körül lehetett rakni virággal. Ezeket mindig a család valamelyi nőtagja csinálta, nem készen vették. Legfeljebb "mustrának" vitték ki üzletéből egyet-egyet.

regutavirág: Főleg Tápéra vitték. A sorozás után közvetlenül a legények kocsin az üzlet elé hajtottak, és megvásárolták a ragutavirágot. A következő vasárnapi ragutabálon már a kiszemelt kislány vett a legénynek illet. Nefelejcs, gyöngyvirág, cukorrózsa vagy moharózsa a fő alkotóeleme. Sok hosszú szalag és 3 db aranykalász díszítette, a kalap mellé tűzték.

A L K Ö T Ó É L E M E K

A továbbiakban az eddig tárgyalt készítmények alkotóelemeit ismertetem, az egyes virág-és levőlfajtákat.

almavirág: Két rétegből áll, rózsaszín, árnyalt festésű/ satírozott / papírból készül. Sárga papír-bibe van benne, egy levél megy hozzá. Öt-hatágú kiütővassal csinálják, melegen gömbölyítik.

cukorrózsa: Többféle nagyságban, papírból és selyemből. A nagyobb 3 és fél-4 cm, a ki-

sebb csak kettő. Alul egy sima réteg, a felső három gömbölyítve, tehát összesen négy rétegből áll. A rétegek ötszirmuak.

Őszirózsa: Papirból, állóval kivágva készül de erősen gömbölyítik, így a szirmok befelé hajlanak. Két levéllel díszítik.

Pikéből készítik kitűzővirágnak, sirkoszorúnak erős zsirpapirból.

rózsa: a kerti rózsza mása, ha kitűzővirágnak készül. Bár van rózsavas, az ilyenek mind egyedi darabok, kézzel vágják őket. Se-lyemből, bársonyból, ujabban műanyagból készül. Levele szintén a rózsza anyagából van, változó számban. Színe feh ér, rózsaszín, piros, fekete, bordó. Erősen stilizált virág a kalap- és mellvirágok bimbója, mutatja ezt az irreális kék szín is. Szintén másjellegű az opálbatisztból, tüllből csavart technikával készült rózsza. Ma különösen kapós a Dior-rózsák és Dior-féle menyasszonyi díszek divatja miatt.

százszorszép: Több színben készül. Lehet kék, fehér, rózsaszín, piros. Vassal ütik ki, 4-5 rétegből áll. Levél nincs rajta, a virágnak sincs fészke. Szára - mivel sajátos célra, szalag végére vagy vendégvirágnak használják - nincsen.

narancsvirág: Sztearinból készül, kisebb a valóságosnál, sőt nem is nagyon hasonlít ahhoz. Alig nagyobb 1 cm-nél, kis, sárga porzója van pamutból.

jácint: Kézzel vágják olymódon, hogy at a - anyagot kettéhajtják, és így csak fél minta készül. Egyrovátkos sütővassal sütik ki egyenként a szirmokat. 3 cm nagy, csak kitűzővirágnak használják.

dália: Ma már nem csinálja; Kézzel is lehet vagni, de kiütővása ia van. Ha papir, akkor falcolócsonttal, esetleg ollóval göndörítik, ha textília, akkor sütővassal. Általában két levél van rajta.

akácvirág: Természetes színben, lakásdiszkrét alkalmazzák. Háromféle kiütővas is van hozzá. Általában papírból, ekkor leveleit fényezik.

/ Lakkal vonják be, /

Gyöngyvirág: Mindig fehér papírból, selyemből, vaszonból készül, a legkisebb sütővassal. Nem merev száron áll, hanem füzérben lóg háromával, négyével. Így tehát nincs porzója.

nefelejcs: Kék, valamivel nagyobb mint életben, sárga kis porzók vannak benne. Merev szárrakkal, levelek nélkül készül.

orgona: Régrbbrn többször csinálta, külön kiütővassal készült. Csak hozzá használható kiütővása van.

kamília: Fehér selyemből, 3 szíromrétegű, gömbölyítve.

csokormirtusz: Hosszabb, 20-25 cm-es száron 3 db mirtuszbagó együtt. Maguk a bagók is nagyobb méretűek, mintegy 3/4 cm-esek.

MUNKAMÓDSZEREK - MUNKAESZKÖZÖK

Festés: Általában anilinnal történik, amelyet hideg vízben oldanak fel. Ha a színezésre kerülő anyag textil, belemártják az oldatba és ráján szárítják. Ha papír, egy kb. 30-35 cm hosszú, másfél ujjnyi fapálcával húzzák le róla a felesleges festéket, majd drótra akasztva szikkad. Festés után - ha kell - jön a

keményítés: Buza vagy burgonyakeményítővel történik, amellyel bekenik az anyag egyik felét, általában még merevítik, a keményítéssel együtt, azaz egy-egy iv vékony papírt ragasztanak rá.

levélkészítés: A kézzel festett vagy zölden vett papírt valamelyik levélmintavassal kiütik. Kettéhajtva a levélmintatengely mentén

ráragasztják a szárat / ez kb. 4-5, esetleg 6 cm /, végül meleg paraffinba mártják, hogy fényes legyen és színe ne kopjon. Mivel többfajta nagyságban készül, huszonötönként vagy ötönként csomagolják.

szárkészítés: sokfajta virág szárat már előre elkészítik /bár általában a virágfejet előzőleg helyezik a drótra/. Drótra zöld krepp-papírt sodornak oly módon, hogy balkézzel a papírcsikot, jobbal sodorják és egyúttal egyesítik a szárat, mert különben leválik a papír. Egyszerű sodrással rögzítik a végén.

falcolócsont: őszirózsához és más virághoz is használt kb. 20 cm hosszú, keskeny csont. A térdre helyezett szíromleveleket falcolták e csonttal, egyszerre négyet-ötöt. Balassa :A magyar nyelv szótára így említi: "falcol=hornyol, karcol, rovátkol. V.ö. falcos cserép =rovátkolt tetőfedő cserép.

blázs: vékony, keskeny ezüst vagy arany fém-szal.

kiütővas/kiverővas/ :német neve stancvas. Stanzaizen. Kb. 15 cm hosszú, nyeles vasforma, alul a kiütőformával, amely virágonként változik. Van 30-35 fajta egy szerényebb műhelyben. /Eredetileg Bécsből hozatta, itt nem is tudták pótolni, megjavítani, egyedül egy Nyilasi nevű régi lakatos a Dóm-téren. A mintaforma élesre

reszelt, kiemelkedő, oldalt, vagy közel a szárhoz egy lyuk van rajta, hogy a kiütött virág-rétegeket egy acéldróttal ki lehessen nyomni a mintából. A stancvas szárának vége egy kissé kiszélesedik, hogy kellő erővel ráüthessenek a

sulykoló-val: ez régen préselt disznóbőrből készült, vaslemezekkel erősítették össze.

Ma fából csinálják. Kb. 20 cm magas, 13-14 cm átmérőjű henger, nyéllel. Oldalával ütik a kiütővasat. Három-négy ütéssel egy-szerre öt-hat ívet vernek át. Német eredetű neve: slégli.

erezővas: több fajta, egy-két-három érrel. Nyele fa, kb. 18-20 cm hosszú. Maga az erező rész ívben hajlik. Levél- és virágerezésre használják.

gömbölyítővas: / tulajdonképpen ezzel is a sütéshez hasonló műveletet végeznek. / Hossza és nagysága megegyezik az erezővásával. De munkarésze egy kisebb-nagyobb gömb. Ezek átmérője fél, másfél, két és fél cm lehet. Az eredetileg lapos virágszirmokat ezekkel alakítják gömbölyűvé, homoruvá, domboruvá, ahogy a virág megkívánja.

sütővas: orgonához, szekfűhöz stb. használják. Általában olyan, mint az erező- vagy a gömbölyítővas, csak a nyélen kupos vagy he-

gyes munkarész található. A szirmok, levelek éles, mély behorpadását, tölcser-szerű mélyedéseit sütik vele.

sütőpárna: ezen sütik / tehát gömbölyítik, erezik vagy sütővassal munkálják / a szirmokat a baloldalukon. A párna gumiból, szivacsból készül, régen fűrészporral tölték ki. Vásznot helyeznek rá a sütéshez. Pl. a kamélias szirmai külön készülnek, s jellegüket a sütés adja meg, ezért felébe hajtva gömbölyítik őket. A fehér selyemből 14 szirmot ütnek ki, két nggységben, attól függően, kitűzővirág vagy sirkoszoruvirág lesz-e. A sütés után kellően gömbölyödött szirmokat ragasztóval, cérnával rögzítik, a közepsők erősebben gömbölyítve mintegy bimbót alakítanak.

virágforma-prés: ez két, egymásba illeszkedő homorú és domború részből áll. Alsó része homorú, kb 4-5 cm magas henger, felső része néha kisebb. A kettő együtt egyszerre végzi el a gömbölyítést, erezést, sütést. Felfüggesztett majd lezuhanó sullyal ütik a felmelegített formákat.

Minden sütővas és a prés melegítése elmés kis borszesz-égőn történik.

csipesz: fodroznak, hajtogatnak vele, vagy másik végével a kiütött virágot nyomják ki a formából. Erős acélból készült, kb. 10-12 cm-nyi.

Ipari alkalmazásnál → mint azt már em-

Bujáki koszoru

5. ös összeállítás 32 drb
 Keloldalon kis zöld praxli level
 rajta három kis fekete tükör
 bogyo

díszek 5 drb, dísz lábon 3 drb fekete
 kamélia 2 drb 4-es rózga 5 gyöngy
 5 fekete bogyo 2 egész lamella 2 gömb
 és 2 szögletes tükör színes xeniliával
 6 drb fekete bogyo szírom 3 ba zöld 3 ba
 ceríz folió egy 4-es rózga felfűtve
 2 dísz körkép ceríz 3 drb kamélia a szí-
 romban 3 ceríz és 3 fekete folió a körkép
 fekete kamélia 3 a szíromba 3 zöld
 3 ceríz folió 6 drb ceríz vad róza por-
 ga pora 2 egész lamellával keloldalt
 összesen 18 drb folió

Minden díszben 4 drb tükör!!

Balogne
 Heredi koszoru nem kell magam
 fent 35 4-es ag (gürlend 1
 lent 32 3-es ag körkép 1-i gömb big
 9 csillag körkép 1-i ag 1-i gömb big
 bogyo 1 körkép csillag dupla
 a csillagot körkép bulgár fent virággal
 agal alatt folió róza fűző 8P
 fent 13 fent 15

litettem, a kézi szerszámokból gépek lesznek, A kiütővas nyomógéppé alakul. Ennek tárgyalása azonban messzire vezetne.

Nem szabad elmenni külön megjegyzés nélkül amellett, hogy bár a lakodalmi szokások és virágok sokat változtak, sőt napjainkban is alakulnak ki egyesek, a XIX.sz közepén már megvolt a vőlegény-, mell-, vőfélybot-, zászlótartó virág.

A nemzetiségi vásárlók felől mindössze egyetlen különlegességet sikerült megtudnom: Deszk vidékén az ottani szerbek mindig vitték a lakodalmi virágokkal együtt a menyasszony számára u.n. " avatószalagot ". Ez 30-as szélességű, tehát majd arasznyi fehér vagy kék szalag volt.

x x x x x x x x x x x

A másik kisiparos, akinek munkájával, üzletével közelebbről megismerkedtem, Kovács Jenőné Budapesten. Üzletébe elsősorban az vonzott, hogy szinte az egész palóc néprajzi terület számára dolgozott vagy dolgozik még ma is, nem is említve kapcsolatait a Pest környéki, Duna-Tisza közti vagy egyes dunántúli falvakkal. Nagynénjének, Gyárfás Gézájának utóda. Az üzlet 1925 óta áll fenn, 25 éve a Garai téren. Ez a vidékiek egyik központja, hetipiacokra ide járnak fel. Érthető, ha nagy forgalmat bonyolítottak le népviseleti cik -

kekből. Hiszen itt vették a menyasszonyi koszorukat, kész virágokat a vőlegénybokréta-hoz, hivatógbokréta-hoz, féketőhöz. Ottlétemkor éppen Sziráczi Istvánné kiskörösi asszony vásárolt be, aki odahaza féketővarrással, koszoru- és csokorkötéssel foglalkozik. Ahogyan mondja, ez náluk családi hagyomány, már többen ezt csinálták őelőtte. Ma kevés kivételtől eltekintve Kovácsnénál minden helyben készül. Ilyen kivétel az ezüstbogyó és a fuvott gyöngy, színes üveggömbök, amelyet Létainé üvegfuvo készít. A koszorukba szükséges tükröket hulladék-tükörből üvegvágó gyártja.

K É S Z I T M É N Y E K

Természetesen, mivel a művirágkészítő izlésén és a vásárlók igényén sok mulik, nem lehet egyforma szinten egyetlen virág sem két iparosnál. Gyári előállításnál éppen attól fosztják meg a vásárlót, ami a leglényegesebb lenne, hogy t. i. egyéni darabot kapjon. Éppen ezért ismertetnem kell olyan virágokat is, amelyeket esetleg már idősb Talpai Mihálynénál is vettem. Kézimunkával készülő virágokra jellemző a finom kidolgozás, az egyes részletek aprólékos megformálása, a legmegfelelőbb anyag fáradhatatlan keresése. Minden virága több nagyságban készül, kiütővasainak száma meghaladja a 200-at is. Ezeket saját tervei, el-

képzelései alapján egy szerszámkészítő csinálja meg számára.

ramblaer-rózsza: 5 szíromsorból áll. Ezek közül kettő erősen befelé gömbölyödik, három pedig egyenesen áll ki, csak erősen erezett szíromszéleik hajolnak le. Fehér színű.

liliom: a kisebbje koszorudisznak kerül. Általában 6 szíromból áll. Préssel és kéziszerszámmal egyaránt készül. A szírmokat egyenként dróttal merevitik a közepükön, majd ezek mentén erezik. Levelet is tesznek hozzá. Sirkoszoruba papírból, fejkoszoruba, kézicsokorba krepdesinből csinálja, vagy laméból. Levelei hosszúak, párhuzamos díszítésűek. Templomokat is díszítenek vele, de inkább ünnepen a Mária-lányok kezébe vittek sokat a körmenetekre. Husvétkor pl. Galgahévízen 60 cm-es, egyenes faágra dolgozzák fel a virágokat és bimbókat. 5 bimbó, 5 liliom megy ezekre, 80 4 sárosan felrakott levéllel. Minden első vasárnap és nagy ünnepeken kell, évenként 5-6. kála minden méretben csinálja. Általában egyik oldalán fényes, másikon matt anyagból vannak. Szélét gömbvassal fémázza. Kicsiben koszorudisz. Érdekes, hogy rózsaszínű is lehet, ilyenkor koszorúslánycsokorba megy. Sirkoszorúhoz papírból és viaszkozva.

orchidea: ha selyemből van, menyasszonyi csokorba, ha viaszozott papírból, sirkoszoruba kerül. Középe kissé hasonlít a kálához, töleséresen kiképzett, fodros szélű szíromlevél. A fodrozás régebben igen eredeti módon különlegesen berakott mousseli-anyag fodrokkal történt.

Ma ezt egyszerűbben húzóvassal oldja meg. Annál is inkább, mert viszonylag ritkán viszik. Mindenből készül, minden színben, /lila, rózsaszin, feh ér/. Kiskörösön még viszik menyasszonyi csokorba.

gyöngyvirág: selyemből vagy vászonból, kerek, cakkos szélű szirmokból. Kiütik és végül sütik gömbvassal. Kikeményített cérnára fűzik, majd drótra dolgozzák. Levele párhuzamosanerezett, hosszukás.

kamélia: koszoruba, koszoruslánya hajába kerül és ruhadisznak. 1 sziromsor /4 szárommal/ képezi a kis, csukott közepet, a következő két sor már kifelé hajlik, gömbölyített, 5-7 szirmu. Minden színben, több nagyságban kerül ki a kezé alól, egészen nagyban még sarkoszoru-virágnak is. Bármilyen levelettehet hozzá.

vadrózsa: ld. a népviseleti koszoruk alapvirágainál. Itt annyi készülhet ceriz, rózsaszin, kék, fehér színben. A lourdesi barlangba levelekkel viszik. Csomádon külön funkciója lett a selyemblütnivel együtt. Közeli rokon, hozzátartozó halála esetén az első évfordulón a család disziti föl a templomot. A gyertyákra színes virágcsokrok kerülnek. Ha fiatal volt a halott, akkor a virágok fehér és rózsaszínűek, ha pedig öreg volt, akkor lilák és a diszítés sötét, az előbbi esetben a disz világos.

ciklámen: keményített, érdes selyemből. Öt ovális szirmát kézzel vágja, csipesszel alakítja.

A virágfej bibés része lefelé néz, a szára barna.

ibolya: 5 szirmu, a középső szirm szélesebb. Valamivel nagyobb, mint a közönséges. Lila színű. Porzója hosszukás, zöldes. Az öt egybeszabott szirm közepén van meghajtván és összeragasztva. Nincs füzve.

őszirózsa: ezt a virágfajtát inkább lakásdísznek viszik, amiben kétségtelen szerepe van annak, hogy a megtévesztésig hasonlít a valódihoz, annak temető-szága nélkül. Nem saját vasával, hanem margaréta-vassal készül. A szirmok közepét azonban melegített csipesszel formázza, mintegy összehajtja. Általában zsirpapir az alapanyag, hortenzialevéllal díszíti. Minden színben, sárga krepp-porzókkal csinálja.

krizantéma: ma már főleg strkoszoruba viszik, régebben kedvelt volt mint ruhadísz. Lehet sárga, fehér, lila vagy rózsaszín. Szirmai nem állnak külön, egy közepük van. A keskeny és hosszú szirmokat két-háromágú huzóvassal rovátkolják. Ha zsirpapirból készül, viaszos.

nefelejcs: kicsi, őszirmu, enyhén gömbölyítve, pici, sárga közepre felhuzva és ragasztva. Kék és ceriz színben használják a népviseleti koszorukhoz különböző díszítésű fajtáit.

margaréta: Két szirmosorból áll, mindkettő azonos nagyságú és 12-18 szirmlevélből. A szirmok 3 sorosan érezettek. Középe sárga-

ra festett vatta, Sirkoszoruba, vázába, bucsusok kalapokra viszik, mezei csokorba. A természettől eltérően minden színben készül. pipacs: ha papírból van, akkor egybe ütik ki, egyetlen kerek virágpártát kapva így. Kettőt fűznek egymás fölébe. A közepét gömbölyítik, a szirmok szélét pedig canglival begyűrögetik. Zöldfejű, fekete száru porzók kerülnek bele. Selyemből is készül, akkor is gömbvasal és csipesszel formázva, de a levek külön kivágva.

buzavirág: 2 szirmosora van ennek is. A sorok öt-öt erősen cakkozott szirmlevélből állnak. Fekete száru, fehérfejű porzóra fűzik. Ha nem papírból, hanem selyemből készül, akkor még csipesszel is formázzák.

alamavirág: két, hat szirmleveles sor alkotja. A szirmok egybe kiütve, külső szélük kicsit szivalaku. Sárga, elég nagy porzója van. Minden színben gyártja.

tulipán: hat szirmu, szimpla sorból. A mélyen karéjozott szirmok szorosan összezárulnak, a közepükön mélyebb, széleiken vékonyabb hornyolással. Sárga szárral, sárga bibével. Erősen viaszozva.

muskátlis: öt szirmu, két szirmosorral. Mintegy 3 cm-es. A szirmok enyhén rovátkolva és gömbölyítve. Minden színben.

százszorszép: öt-hat szirmosorral. Ezek mind-

egyikel3 szíromlevélből áll, amelyek középen élesen bemetsződnek. Színe kötetlen, a virágfej enyhén domború, mint a valóságban is.

rózsza: bár van rózsavas, ezek mindegyike általában egyedi darab. Különálló szírmokból állítják össze, Papírból ritkán készül, inkább selyem, vászon, bársony, műanyag a bevett anyag. Közepét kolbáccsal gömbölyítik. Szélét csipesszel alakítják. Elsősorban vázába viszik, de menyasszonyi virágnak is dívatos, ruhadisznak. Levele a rendes rózsalevél.

jácint: rendkívül mélyen karéjózott, hat szíromból álló virág. Minden anyagból, papírból is, de leginkább laméból. A szíromlevelek középen mélyen rovátkolva, ezáltal szinte visszahajlanak homorúan a középhez. Legtöbbször fehér, sárga, kék, rózsaszín.

akácvirág: a szíromlevél általában lila, 4 cm átmérőjű, szélein kissé gömbölyítve. Az enyhén tölcséres középrészbe beleilleszkedik a másik szíromlevél, amely szorosan össze van sodorva.

cukorrózsza: elsősorban koszoruslány-virág. Két 6 levelű szíromsorból áll. A felső befelé gömbölyítve zárt, bimbó-szerű közepet alkot, míg az alsó sor kifelé hajlik. Kék, fehér, rózsaszín legtöbbször.

narancsvirág: van két szíromsorral, és van csak eggyel bír. Anyaga minden esetben zsirpapír.

Többszörösen paraffinozva. Porzófejű drótra fűzik.

vadrózsa: nem azonos a népviseleti koszoru u.n. vadrózsájával, mert ez hasonló a természeteshez. Két 6 levelű sziromsora közül az egyik papír, a másik selyem. Erősen gömbölyítik, kicsi, sárga porzókkal készül.

kankalin: ez is 6 szirmu, enyhén gömbölyített, sárga porzóval. Mindegyike mezei csokorba megy, színe sárga.

MUNKAMÓDSZEREK - MUNKAESZKÖZÖK

Mint már említettem, kiütővasait külön számkészítő csinálja.

gömbvas: /gömbölyítővas/ német neve kolmbni. 15-20 nagyságban használja.

Az egyágu húzóvasat dáliaához, a két- és háromágut szekfűhöz és krizantinhoz veszi elő leggyakrabban.

A csipesz neve cangli, vége elkeskenyedik, ezt ragasztásra használják.

A keményítés nála gyakran zselatinnal történik, vagy a zselatin és buzakeményítő keverékével; A keményítendő anyagot ráára spa - nolják, és az egyik oldalát bekenik. Lamé esetében sűrűbb a keményítő, míg ha matt az anyag, az egészet bemártják. Száradás /4-5 óra/ után 4-6-8-szorosan összehajtogatva majd

kiszabva/ollóval, kézzel, esetleg géppel kiütik./

A festésnél szintén anilint használ, de se-lyem anyagokhoz spiritusszal higitja. A szí-
neket keveréssel nyeri. Satirozásnál csomón-
ként festenek. Ha sötétebb színt akarnak el-
érni a széleken, ezeket ecsettel vagy vat-
tával tupfolják.

A formázás itt is természetesen gömb-és ki-
huz ívasakkal történik. Ezután jön a fűzés ,
a szárra, porzóra való feldolgozás.

Porzókat több módon csinálnak. Kikeményített
cernát, pamutot, esetleg dr. tszalat festett
keményítőbe mártanak és formáznak. De a ká-
la közepe papirból sodort, és aztán ezt ra-
gaszt val bekenve festett grizbe forgatják.
A margaréta-közép vattából készül, még fe-
kete vagy barna porzókkal rakják körül.

x x x x x x x x x x x x

Mint már említettem, a forgalom legérdekesebb
részét kétségtelenül a népviselet igényeinek
kielégítése jelenti. Ez azonban évről-ére
csökken, jobb esetben változik, "városiasabb"
lesz, Turára pl. még 5-6 évvel ezelőtt 10-12
parasztkoszorut is csinált, ma már talán egy
sem lesz. Ecser, Maglód is jó néhány éve ki-
vetkőzött, de évenként bálakat rendeznek, a-
hol a fiatalasszonyok beöltöznek. Igaz, koszo-
rut nem kötnek, de a bujdosba/fékető/ tükör -
ból, ezüstgolyából, nefelejcsből való dísz ke-

rül. Nézzük hát a múlt hagyomány meglévő részét!

A népviseleti koszorúk alapelemei a következők:

selyemblütni: 6 szirmu, kb 3 cm átmérőjű, apró viaszbibével készült, enyhén gömbölyített virág, keményítve van, selyemből.

batiszt-blütni: két szirmsorral. Az alsóban 6 szirm van, mindegyik szív alakú. A felső ugyanilyen, de a szívek közepe mélyebben bevágott, s ezáltal mintegy 12 szirmu lett, és minden egyes szirm-fél csipesszel megcsavarva mintegy kiemelkedik az alapból. Kissé keményítve, viasz középpel, 2-2 és 1/2 cm átmérővel készül.

gyöngyvirág: apró, mintegy 1 cm-es, papírból, vászonból készült virág. Gömbölyített, kissé keményítve. A külön merev cérnaszárra fűzött virágokból 7-8 darabot egy szásra csavarnak, így alakul ki a tulajdonképpeni virág, ezalatt a szárat természetesen bevonják zöldel.

harangvirág: a gyöngyvirágnak mintegy három- esetleg négyeszerese. Ugyanaz a technika, forma, száradolgozás, csak a színei mások: lila, kék, esetleg rózsaszín.

vattablütni: tulajdonképpen vatta-közepű, kedvelt virág.

szőlőlevél: selyemből, bársonyból készült, helyenként használták a papírból csináltat is./pl. Boldogon/. A legtöbb 4-5 cm nagyságú,

Alsóbrosztüs fékető Kazárról/ 50.194.a./ 1941-49
közt használták. 9 db négysoros rózsaszín bake -
lit szekfüvel, virág-formán alakított sujtással .

kiütött, vagy - ritkábban - kézzel nyírott, 3 karéju levél. Bordázata vagy az ütéssel nyomódik az anyagba, vagy külön belepréselik. Helyenként/ pl. Acsán, Ikladon, Vácegresen/ még mirtusszal is díszítették ezt a levelet.

mirtuszvirág: 3 hosszukás nagyobb és egy csöppnyi mirtuszbogyóból állt.

szilvalevél: kb. 6 cm hosszú, fehér, jeges levél. Zsámbokon kék, rózsaszín és fehér mirtuszbogyóból, ezüst gyöngyökből álló díszet kötnek rá. A hegyébe egy kicsi rózsát szurnak, ez borsószem nagyságu. Alig 1 cm-es, gömbölyített, erős cerizpiros színű virág ez. Régebben kaucsukból készült. Hasonló kicsi, / alig valamivel nagyobb, mint egy cm / az az inkább székfűt formázó, de mégis rózsának nevezett kis virág, amelyet ceriz és kék színben Hévízgyörkön és Domonyban a fátjol fel-tűzéséhez használnak, egész Nógrád megyében pedig a gyöngysorra fűznek, vagy pl. Kazáron a "nagybrossos" féketőhöz tucátjával tűznek a menyecskék. / Ezek azonban valamivel nagyobbak, kb. 2 cm-esek. /
muskátlilevél: csak a művirágiparos kedvéért említem, mert a tolnai Sióagárdra vittek ilyet. Nézzünk meg egy ilyen Si-

ágárdra való szőlőleveles koszorút! A Néprajzi Múzeumban található 61. 64. l.-es jelű darab selyemblütni alappal készült, azőlőlevelekkel a homlokra. Ezek fölött a karéjos, 6-7 cm-es levelek fölött 5 kék és 3 ceriz rózsabimbó van, bouillon-levele, 4 nagy ceriz szekfü. Középen nagy, kettős disz. Az alsó 4 bouillon-levélből, 3 mirtusz-cveigliből áll, ez utóbbiak 5 nefelejccsel és piros üveggömbbel, lamettával. A koszoru utolsó sora kiemelkedik ismét a szőlőlevelekkel, közbül a másik disz, amely félkörív alakú. Kék és rózsaszín mirtusz-cveiglik, kék és rózsaszín mirtusz-csillagok alkotják. A disz közepén pedig egy nagy lamettás fehér mirtusz-csillag. A kissé hosszúra nyúlt példa után meg kell még feltétlen emlékeznem, van ezüst levél: Sződön tették a koszoruba, amely fehér selyemblütniből, gyöngyvirágból, halványrózsaszín vadrózsából készült. Ezüst golyókkal és sok lamettával diszítették. nefelejccses bouillonlevél: mintegy 2 cm széles, 2 és 1/2 cm hosszú, ezüst szálakból szőtt levél, az ezüst szálak közé kék nefelets van bedolgozva. A csömöri, nagytarcsai koszoruba teszik, a homlokra kerül. Ez a koszoru hozzá selyemblütniből készül, sok ezüst golyó és rezgő disziti. Több sorban nefelejcs és középen egy mirtuszcsillag disziti. Itt két

koszoru kerül egy fejre, hátul 2 db egy mé-
 ternyi, selyemvirágból készült csüngő lóg,
 köztük hosszú lametta-szálak. A kistarcsai
 koszoru ehhez hasonló, de kék nefelejcskek
 nélkül, még több ezüst diszitéssel, a hom-
 lokra pedig legtöbbször
tükrös-levél kerül: Egy cm-nyi kerek tükrő,
 fehér selyemdróttal ivelten körülcsavarva,
 ez adja meg a levél-formát,
 Maglódon is hasonló a koszoru, de általában
 négy csüngő lóg le róla hátul.
 A nőgrádi koszoruk színesebbak. Sok ceriz és
 kék vadrózsa-szálakal diszítettek. Ez 4-4 és 1/2
 cm átmérőjű, gömbölyített és hornyolt virág.
 A szíriomsorok 6 szírmuak, 3 fokozatosan ki-
 sebbedik, a negyedik azonos nagyságu a har-
 madikkal, de mintegy bimbót képezve befelé
 gömbölyödik. Apró, sárga bibékkal. Régebben
 diszítették strasszal is, ilyenkor a felső
 sor is kiterül. A virág alá sugarasan 1 cm-
 el kiálló lametta-szálakat tesznek.
vadrózsa-bimbó: vattából készül, a vadrózsa-szával
 megegyező színű. A ceriz vagy kék vattát bim-
 bóformára alakítják, aztán anyaggal bevonják.
 / Természetesen hasonló színűvel./ Apró, zöld
 levelek diszítik.
üveggolyó: színesek. Régebben, amikor külföld-

ről hozták, minden alaku volt. Ilyennel/ paradicsom-formájával/diszítették pl. Bujákon a koszorukat, de volt makk, sőt paprika a - laku is.

leveles-tükör: is kerül esetenként a koszoru- ba. Hol kerek, hol négyszögletes, soha nem nagyobb 1 és 1/2, 2 cm-nél. Gyakran tesznek mellé fémspirált is./ Rezgőt. /

nefelejcs: a leggyakoribb diszitőelemek egyi- ke. 5 szirmu, alig nagyobb 1 cm-nél, apró, sárga középpel. Gömbölyítik, keményítik, fő- leg cerizbennés kékben, de majd minden szín- ben készül.

ezüst kalász: A nógrádi menyasszony-koszoru fő disze. 11 gabonaszem laposan egy közép - ágra illeszkedik, mindegyik szem végéből 1-1, mintegy 10-20 cm hosszú spirál áll ki. E- zek olyanok, mint a toklász. Készül arany- ból is, de elvétve. Ez kerül a vőlegény ka- lapjára, a vőfélyek borétájába.

Ki kellene itt térnem a vőlegénybokréta problémájára. Elég legyen azonban annyi, mi- vel mérhetetlen sok változata van, hogy e - zek elengedhetetlenek. Ismerünk bokrétát 2 cm-es arany szőlőlevelekből, amelyeken még a kacsok is rajta vannak, zöld-piros-sárga zseniliával, vagy ezüst spiráldrótból ala- kitott kerek, tükör-közepű virágokból, stb.

A vendégek aranyozott rozmaríngot kap-

nak, ezt vékony aranyfóliával készítik oly módon, hogy a virágot ezzel a vékony, füst-szerű anyaggal bevonják. A koszorúk vidékenként más és más formát mutatnak. Lássunk ezek közül most néhányat a művirágkészítő leírásában!

Az acsai koszorú eredetileg három batiszt-koszorúból készült, ma már csak két - tőt tesznek a fejükre. Hasonló két batisztból készült az ikladi és a turai koszorú, de míg az előbbiek zöld, a turaiak fehér jegces szőlőlevéllel. A diszekben a kis nefelejcsbouillon-leveleket szív alakúra szerették alakíttatni. A két koszorút aljukkal szembe fordítva tették a fejre, szinte főkötő hatású lett így a fejdísz. Két egyenes koszorút tesznek egy fejre Felsőpetényben is, Csőváron meg Csomádon. Hollókőn, Szécsényben 1 magas, pártatforma kerül fel. Boldog, ahol még ma is hordják a népviseletet, széles, egyenes koszorút kíván, mindkét oldalán zöld levéllel. egy sor vadrózsaival a közepén. Közöttük nefelejcs-csokor, sok rezgővel, kis gyönggyel, ujabban még csükkörrel is. Nagytarcsán a két koszorúhoz, Vácegresen az egyetlen széles, nagy és a hátra kerülő kis koszorúhoz hasonló homlokdísz megy. Gyöngyöspatán mindig - vagy legalábbis régóta - magas mirtuszkoszorú volt a divat, tornyos, de kék és ceriz, apró bársony nefelejcsekkel élénkítették.

Átlépve egy kicsit a Dunántulra, nézzük meg a siágárdi lányok fejdiszt! Hasonlít az előbb leírtához, itt is egy széles selyemblütni koszoru, szintén selyem, cerizszínű szekfükkel diszítve az alap. Közöttük bouillonnal vastagon lesodrott drótból készült u.n. pracnis disz / nevét feltehetőleg arról kapta, hogy a kéz ujjaihoz hasonlít. / közepén 1 kék nefelejccsel. A koszoru közepén egy igen nagy "totonydisz" van, amely kék, fehér, ceriz mirtuszágakból és csillagokból készült csokor.

Térjünk vissza a palócokhoz és Pest megyébe! Bagon, Hévízgyörkön, Kartalon, Domonyban a háboru előtt selyemblütnis, zöldleves koszorut viselt a lány, azaz a menyasszony. A háboru után áttértek a mirtusból készült tornyos koszorura, de ezt a tornyos koszorut ma is kék nefelejccsel és tükörrel diszítik. Hasonló a helyzet Sáriban. Ecséden régen gyöngyvirágból készült a fejdisz, Főten nagyon szép, az eddigieknél is díszesebb volt a koszoru, sokezüst dísszel ékitett fehér, pártatforma. A homlokhoz gyöngyből rojtot készítettek, és a koszoru hátul is diszítve volt, tükörrel, ezüst golyóval, fehér selyem bimbóval. Rákospalotán a háboru előtt szintén a magas tornyos mirtuszt kedvelték. Egyedülállóan mondja még a varsányi viseletet. / Lásd még a harmadik részben / Ez mirtuszgirland-koszoru, amelynél a cveigliket / ágakat / egyenesen kötötték fel a "svungdrótra" / azaz a koszoru alap-dróttjára / felfelé-

lefelé egyformákat. Alattuk alul-fülül zöld szőlőlevelek, a szimmetria-tengely mentén ceriz bimbók, nefelejcs-pánt vannak. Mellettük kétoldalt színes golyók és tükrök, felfelé ezüst kalász. Ceglédbercel is igen híres volt népviseletéről a háboru előtt. Két éve készített egy koszorut a németországi sváb muzeum részére. Egy batiszt-blütni koszoruból és 19 bokrétából állt a menyasszonyi felszerelés, 9 fehér meg 6 ceriz és 3 kék bokrétából, melyek batisztblütniből készültek tükrök és nefelejcs diszítéssel. Ebből csak háromat kapott a vőlegény, a többi mind a fejre került. 4 homlokra mirtusz cakk borul, alatta zöld levelek és tükrök voltak. / Más helyen azonban volt eltérés a sváb menyasszony és vőlegény ruha- ill. kalapdiszénél. Hartán pl. ez nem mirtusz, hanem U alakú drótra kötött papírvirág volt. A virágok kék és lila selyempapírból nyírottak, 7 sziromsorral, 3 cm átmérőjűek. Bibéjük sárga és piros. A virágok között 6 lametta-csokor, kétoldalt 6-6 zöld levél. Az U alakú dísz felső két végén pávtoll. A vőlegényé u.ilyen, csak a virágok színe lila, piros, sárga, kék. Igaz, újabban a svábok is mindjobban áttérnek a mirtusz - ra mindenütt. /

Ma is készít még népviseleti koszorút Varsány, Szécsény, Hollókő, Csomád, Kistarcsa, Nagybácsa, Acsa, Csővár, Boldog, Zsámbok községekbe. Mirtuszból Héviagyörkre, Galgahévizre, Bag, Kartal, Domony, Galgamácsa Dány községekbe, de itt is már csak jobbára a Mária-lányok viselik a tornyos koszorút. Ők is kislányok, 10-12 évesek. Kétévenként a tornyos pártakoszorút cserélni szokták. Ez mindig páratlan számú alkotóelemből áll, 10-15 cm magas fejdísz. Mirtuszcserillag, gyöngyösgyémánt, selyemlevél, szőlőfürtös tetejű mirtuszág alkotja. 17-33-35 fürt is előfordulhat benne. Manapság is lehet még lányokat látni alkalomadtán az országutakon, amint Szent István környékén fehérbe öltözve, koszorúsan vonulnak a bucsuba vagy már hazafelé. Lévéen azonban ez inkább szakrális jellegű szokás, nem foglalkozom itt bővebben a Mária-lányok koszorú-divatjával. Még annyit, hogy általában olyan a koszorú, mint a menyasszonyoké. / Természetesen csak ott, ahol, már áttértek a mirtuszra. /

Csepel szigetén Szigetszentmiklós, Ráckeve már "uras" ruhában jár mind, de megtartotta a vőfélyes hívogatást. A vőfélybokréta ott egy hatalmas mirtuszokréta tükörrel, selyemvirággal diszítve, zöld rozmarinnal körülvéve és kb. 20 cm széles földig érő selyemszalaggal egybedolgozva.

Vanyarc, Váckisujfalu 4-5 éve, tura 1-2 éve vetközött ki, az utolsó népviseleti koszorút 1964 tavaszán készítette ide. Nem lenne érdektelen a teljes eltűnés előtt hivatott koszorukötő kezéből összeállítva látni az egyes vidékek lakodalmi virágait! Sürgető feladat ez, hiszen a divat terjedése hónapok, de legtöbb 1-2 év alatt teljesen megváltoztatja a házasságkötéshez kapcsolódó dolgok arculatát, és a fényképanyag viszonylag kevés, az sem megbízható az összeállítás viselői módját illetően.

Legtöbb általa leírt koszoruformával találkoztam Nógrád megyében. Ez az a hely, ahol háziiparként is foglalkoznak a művirágkészítéssel, vagy pedig más háziipar keretében feldolgozzák az iparosnál készen vett virágot. Alig vagy egyáltalán nem vizsgált területe ez a népi foglalkozásoknak, s alig leírt részét képezi a főkötők díszítésének. Nincs módomban összefoglalni a témát tökéletesen még erre az egy megyére kiterjedőleg sem, arra szorítkozom, hogy az esetlegesen témába vágó területeket mind megemlítsem.

Gál Mártonné, a csitári féketővarró

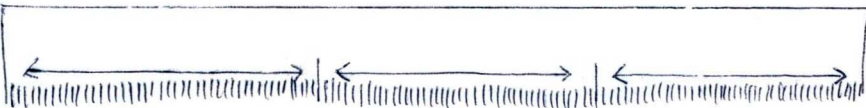
MŰVIRÁGKÉSZÍTÉS ÉS FELHASZNÁLÁS NOGRÁD MEGYÉBEN

Csitáron találkoztam Gál Mártonnéval, aki ügyes féketővarróasszony, s emellett körülbelül tíz éve foglalkozik művirág-készítéssel is. Elbeszélése szerint egyszer Pesten járt, hogy menye féketőjére virágot vegyen. Mivel még volt ideje vonatindulásig, néhány órát a boltban töltött segédkező a virágkészítésnél. Ez adta meg az indítást ahhoz, hogy maga is megpróbálkozzék vele. "Olyan passió jött rá az eszemnek....Amilyet kigondol az eszem, olyat csinálok." Azóta ő látja el a falut. Virágkosarait lakodalmakkor vesz a sublóra, aratásra aratókoszorúkat csinál, szüretre megint csak virágkosarat, babkosarat, aratókoszorút. A mezei és kerti virágokat nem szedi szét, hogy jobban megnézzék őket, csak úgy körülbelül nézi meg őket, csak hasonlítanak az eredetihez. Láthatólag kedvenc időtöltésével csak éjszaka foglalkozhat, mert a ház körül mezőn bizony elég dolgozó akad, de egyébként is, ahogy mondja, "mikor nem járkál előttem senki, akkor tudom csak csinálni." "Ha nincsen úgy, ahogy az eszem gondolja, nem passzol be-

le / t. i. valami virág a kosárba /, akkor szét kell szedni." Szerszámai nagyon egyszerűek, mindössze kombinált fogót, drótot és ollót használ. Alapanyagai /a különböző papírok/ egy részét Csehszlovákiából szerzi be, főleg a krepp-papírt, mert ott szebb színezésűt és jobban "nyújthatót" kap. A festéshez tojásfestéket használ, virágait általában kenyérre, ehhez közönséges, kockaalaku padlóviaszt vesz.

Készítményei

szekfű: a rózsza mellett a leggyakrabban előforduló szép virágfajtája. A krepp-papírt egész hosszában négy csikra vágja, majd ezeket a csikokat mintegy 30 cm-es darabokra szabdalja. Egy-egy ilyen darabot téglalap alakúra összehajtogatva 4-5 mm mélyen ollóval benyírálja, fogazza.

Szélét ugyancsak ollóval "meggöndöríti", utána kézzel a szél irányában meghuzgálja a papírt, ami ezáltal ott kigömbölyödik. Ezután jön a szélfestés, amennyiben nem egyszínű szekfűt akar készíteni. Ilyenkor a csikot bemártja a festékestálba, s néhány mm-es felszivárgás után kiemelve hagyja megszáradni. Már mellette áll a viaszos-tálka, amibe belemeríti a csikot majd nem egész szélességében, s rögtön utána hideg vízbe teszi. A még langyos papír-csikot uj-

jaival gyengéden alakítgatva egy képzeletbeli tengely köré csavarja. Középre gyakran bimbót is tesz. Az így elkészített virág tömör, leginkább a Chaboud-szekfüre hasonlít. Piros, fehér, rózsaszín, sárga árnyalatokban készül. A virágfejre drótot csavar, azt pedig zöld krepp-papírral vonja be oly módon, hogy balkezének lazán tartott három ujja között jobbajával forgatja a virágot, s ezáltal mintegy 2 cm széles zöld szalaggal betakarja a szárát.

rózsa: csinálja kreppből is, de zsiropapírból szivesebben. A szirmokat körülbelül ovális alakúra, 6-7 cm magas darabokból készíti, egyenként göndöríti őket ollóval kifelé. Hét-nyolc szirmból állít össze egy virágot, alul drótot csavar rá, majd keményíti a már ismertetett módon, az egész virágfejet bemártva. Készíti rózsáit kemény ezüst-papírból is, ezek merevek, a papír szinte zsirosan üt át a viaszon. Úgyelnie kell arra, hogy a viasz ne melegedjék fel túlságosan, ne égjen meg, és hideg víz mindig legyen mellette, mert viaszozás után ebbe mártja a virágokat.

jácint: ritkán kreppből, inkább ezüst papírból csinálja. Ez 3/4 mértékig nagyobbra van nyirkálva, annál többet mutat. " -mondja. Kék, piros színben készülnek.

viola: /violla/ Legtöbbször kék, alig felismerhető virág.

nefelejcs: a virágkosarak fogóján van legtöbb-

szőr. Kék sztaniolból, a valóságosnál jóval nagyobb formában /kb. 4 cm/, sárga színű, hasonlóképpen sztaniolból készített bimbó-szerű közzéppel csinálja. Készül rózsaszínből is.
buzavirág: kék, nyirkált szélű, alig különbözik a nefelejcestől.

margaréta: szerinte kék kerti margaréta is van, ő ezt másolja le.

csillaggyurgyina: szintén kék, készülhet kreppből, sztaniolból.

Általában ezekből a virágokból állítja össze a virágkosarakat, amelyeknek drót-vázát is ő kötözteti. Állami üzletek kirakatában látott csak messziről hasonlót. Szüretkor a csősz-lányok ilyenekkel jelennek meg a bálon, a mulatság alatt aztán ezeket kisorsolják. Készített "főkosarat" is, amelyet két lány vitt rudon. Állítása szerint ezt a mulatozó legények 600 Ft-ért vették meg. Ezek közül két kosár sem hasonlít egymáshoz, s általában csak összeillő színű virágokat tesz egybe-egybe.

Aratáskor van keletje aratókoszorúinak, amik tulajdonképpen nem is koszorúk. Vázuk egy kaptárforma, 40-50 cm magas drót-váz, amelynek négy ágát szorosan becsavarja, kötözi zabkalással, /ez jobban mutat a buzánál/, s a sűrűn, tömötten álló kalászek közé aztán violát, tearózsát, szekfűt tesz. Méternél is hosszabb, színes krepp-papírcsikokkal díszíti. Nagyon büszke arra a nagy a-

ratókoszorura, amelyet tavaly Dobi Istvánnak, az Elnöki Tanács elnökének csinált. De van öt-
 águ csillag-forma virágkosara is, itt a csil-
 lagformát szintén kalászból alakítja ki. Vé-
 gül babkoszorujáról kell még megemlékeznünk. A-
 hogy a neve is mutatja, hosszú "egyszembábból
 készül". A babot beáztatja, majd vékony spár-
 gára szemenként felfűzi, közben mintegy 3 cm -
 enként kis virágokat, vagy csak egyszerűen koc-
 kacukor nagyságúra nyírbált színes papirdarab-
 kákat tesz díszül. 10-15 ilyen formán felfűzött
 méter hosszúságú csikot egyik végén összefog,
 vagy merev drótkarikára körbekötöz, s aztán a
 lámpára felakasztja, általában szűret táján.

Csitártól nem messzire fekszik Hugyag, még
 néhány évvel ezelőtt is a legjellegzetesebben
 hagyományörző község. A faluban ma is nagy ke-
 letje van Oláh Jenőné / ismertebben Aranka /
 művirágainak. Salgótarjánban volt mintegy tíz
 évvel ezelőtt a vidámvásárban, ott vett csi-
 náltvirágot, s először azt másolta le. A sógor-
 nőjéék sparherd-papírai is forrásul szolgált
 a nagy kezűgyességgel és cigányosan élénk szin-
 érzéssel megáldott asszonynak. Gál Mártonnéhoz
 hasonlóan ő is főleg ollóval dolgozik. Különle-
 ges méhész-dróttal dolgozik, mézeskalácsosnál
 veszi a finom festéket/pirosat, sárgát/. Ha ez
 nincs a mézeskalácsosnál, akkor piros krepp-pa-
 pirt vásárol, s ezt leáztatva nyeri a kívánt

szinü festékoladatot. Padlósárgító adja a sárgát, közönséges zöld ruhafesték az olgál levál-fes-tékként. A különféle színárnyalatokat részben a keveréssel, részben a higitással éri el. Viaszozásra vagy padlóviaszt, vagy gyertyát használ. Ő is ügyel, hogy a viasz túl forró ne legyen, a virágokat már készen mártja bele. Szeret pergamentből dolgozni, mert az kevés keményítő anyagot vesz fel.

rózsa: szinte minden színben. Különösen kedveli a sárga árnyalatait. Két hosszukásabb, 4-5 cm-es darabból készül a bimbó, a kisebb kinyílt virágokat 7-8 szirmból csinálja. A már előre megfeszített szirmokat kinyirja, ollóval "felkancsalítja" a szélüket/ ld. göndörítés /.Levelet rajzpapírból csinál hozzá. Végül ezt is viaszozza. A levéltengelyt nem jelöli semmivel, a drótot egyszerűen az aljára csavarja. Egy-egy rózsához 2-3 levelet készít. Celofánpapírból is csinál virágot, ilyenkor nem festi őket. Különleges készítménye a "vattarózsa". A legöngyölt vattacsikot három négy vékonyabb lapra bontja szét, majd befesti, megszárítja. Azután szabályos szirmformákat vág ki belőle, s ezeket egyenként befedi celofánnal. A mintegy félujjnyi vastag szirmokat gyöngye nyomogatással kicsit meghajlítja, s 4-5 darabból összeállítja a virágfejet. Természetesen ilyenkor a levelek is celofánozott vattából vannak. A rózsaa közepén "összehubulykázva" sárga

vatta adja a bibét.

krizantín: /krizsantín/krepp-papírból készül, valamivel nagyobb, mint a rózsza. A koszorúk alapeleme.

szekfű: akkor a legszebb, ha celofánból készül. 1-2 cm mélyen benyirkálja a papírt, és viaszozás nélkül egyszerűen becsavarja. A szárát zöld, "szállingosra" nyírott papírral fedi.

jácintvirág: mintegy 3 cm széles krepp vagy esetleg zsirpapír csíkot 10 cm hosszú darabokra vág, ezeket benyirkálja s ceruzahegyen tölcserformájúra igazítja. A benyirkált szélét még előzőleg ollóval felbodorozza, hogy terebélyes legyen. Egy szál drótot csavar az első virágfej aljára, majd annyit illeszt rá köröskörül, ahogyan a "terebély" kívánja. Színe általában kék, rózsaszín, fehér.

liliom: pergamentpapírból készül, 3-4 ovális szírom alkotja. Sárga krepp-papírból három porzót sikerít bele.

Télen dolgozik ezekkel, mert nyáron napszámba megy az állami gazdaságba. Kórházakba, vendéglőkbe, kocsmákba veszik virágait. De talán még többet dolgozik a falusiak házi használatára. Ő is készített virágkosarakat, ezekbe kizárólag szekfűket kértek megrendelői. Hugyagon is elárverezték őket. Nagy keletje van a szentcsalád körülhordozása idején -különösen Hugyagon-fehér virágainak a vendégül látott szobrok dí-

szitósére. Templomdiszítésnél, hajlékdiszítés -
 nál a Máriához rózsaszín kisserkfűből álló ko-
 szorut visznek. A Jézusszive oltárhoz vérpiros
 szekfűket készít. Szécsény környékén néhány
 faluban szokás, hogy télen karácsonyfát visz-
 nek ki a sirokra, s ezekre művirágokat kötöz-
 nek. De visznek csokrokat is, amelyek egyszi-
 nüek. Tiszta rózsaszín, vérpiros, fehér virá-
 gokból állanak. Jobbadán szekfűt kérnek ilyen
 esetben. Temetéskor, ha valaki nem tud beutaz-
 ni Szécsénybe vagy Balassagyarmatra halottjá-
 nak koszorút venni, hozzá fordul, természetes-
 sen főleg a cigányok. A már tönkrement koszo-
 ruk vázát billinggél befedi, kriszantinnal dí-
 szíti. Rózsaszín, fehér, egyszíval világos koszo-
 ru illik a fiatal halottnak, lila az idősebb -
 nek. Ahol " palcosabb " / azaz elzártabban
 élő/a nép, oda viszi a tarka csokrokat, koszo-
 rukat.

Nemcsak virágokat csinál, hanem apró állatokat
 is. Ehhez az indítékot először a vattavirágok
 adták. Ezek olyanok, mint a barkavirág, zöld-
 del bevont szárukra kék, rózsaszín, piros és
 sárga vattacsomókat ragaszt egymás alá. Egy
 drótra hetet-nyolcat. Legkedveltebb vattaál-
 lata a szembefordított páros galamb. Papírból
 kinyirja a formát, ráteszi a ruhaanyagra, rá-
 szabja, majd az anyagot összevarrja. Az így
 keletkezett zsákot kitömi " törekvel ", egy

lapos, kávéskanál-forma fa eszközzel, a vareccával. Utána kovással ráragasztja a fehér vagy rózsaszínű vattát. A "lágyára" odaerősíti a rajzpapírból készült szárnyakat, ezeket szintén befűdi vattával. Szűgön vattaszálakat hullámosra sodor, és ezeket tollként ráilleszti a szárnyakra. Korommal vagy fekete festékkel szemet rajzol nekik, csórt ragaszt rájuk. Nagyságra valamivel kisebbek az eredeténél. Ugyel a tiszta munkára, mert különben nem veszik meg. Virágait, madarait magam is láttam több helyen, az "első házban" teszik őket az asztalra. Ha elpiszkolódtak üzonnak Arankának, s ő hozza az újabbakat.

Cserháthalápon egy középkorú asszony, Veres Józsefné, Trepinszky Mária kezéből láttam papírvirágokat. Elbeszélése szerint az öregebbektől tanulta a készítést, kik főleg a templom és a mátraverebélyi lourdes-i barlanghoz vagy más szentekhez szoktak koszorukat csinálni. Ilyen öregasszony volt Veres Jánosné /vele nem rokon/, ki 50 éves lehetett, mikor az említett asszony nála mint 13 éves kislány annak 25 éves lányával dolgoztatott. "Azoktól is tanultam meg másoktól is. Meg van olyan is, amit máshonnan láttam, olyat még ők nem tudtak! Készítményein látszik, hogy jórészt fantáziája után dolgozik. Krepp- és selyempapírból készült virágai technikája kezdetleges, a szirmokat

csak ollóval formálja. A krizantém érdekes, egyetlen, hosszú csikból készült, amely kb. 20 cm-nyi széles, ezt felébe hajtja és ollóval bevagdossa mintegy 6 cm-nyire. Az így elkészített papircsikot / 84 cm hosszú / a nyíratlan felénél összezsavarja, majd vékony drótot erősít rá. A szirmokat képező 2-3 mm széles beirdalást kicsit meglazítja, végül a szárat közönséges zöld krepppapírral vonja be. Furcsa, hogy ez a krizantém lehet rózsaszín is. Ez egyébként kedves színe. rózsza: primitív, gömbölyítés nélküli. A selyempapírból 7 cm széles csikot vágott. Ezt 3 cm-enként mintegy 2 cm mélyen bevagdossa. Itta szirmocsucokat ollóval lekerekíti, és mindkét oldalon megpödöríti. Közepén bimbóformára alakítva összezsavarja, szárazza. Ha krepppapírból csinálja, akkor nem pödöri a széleket. Viszonylag ritkán használja a fehér papírt, jórészt akkor, ha liliomot készít. A már ismertetett módon nyolc cm széles csikból készül, lekerekített tetejű, 12 db 4 cm-es szirmmal. Középre az összezsavarás előtt bevagdossott sárga papírt helyez porzónak. szekfüje sokszor égővörös krepp vagy rózsaszín, fehér. A hosszú papircsikot 1/2 cm szélesen, 3 cm-enként a területéhez mélyebben beirdalja, s így a szükséges bővülést a alakításhoz megkapja. Kissé domborúra csavarja, szára zöld krepp.

bazsarózsa: a kepp-papír csikot ujjaival az egyik oldalon végig befodrozza, besodorja, így az mintegy fél cm vastag, hullámos, fodros szélt képez. Ugy sodorja össze, hogy ezek aztán szép, domboru felületet adva pontosan illeszkednek egymáshoz. Készíti fehérben, rózsaszinben. Talán ez hasonlít legjobban az eredetihez.

jácint: eredeti módon oldja meg. Vékony gallyra 4 cm széles selyempapír-csikot csavar spirál alakban, amelyet előzőleg 2 cm mélyen bevagdalt. Van egy maggarétához hasonló készítménye, amely azonban kék is lehet. 6 szirmu a virág, hangsúlyozott sárga közeppe. Itt a papírból előbb 10 cm hosszú, 3 cm széles darabokat vág. ezt középrn egyszer megcsavarja, s a két szárnyat egymásra hajtja. Így minden különösebb kerekítés nélkül ovális szirmokat nyer, ezeket aztán dróttal egymáshoz erősíti, végül a szárát zölddel becsavarja.

Bujákon nincsen külön művirágkészítő asszony, hanem ki-ki maga csinálja a szükséges diszeket. Elég távol van a falu minden nagyobb helytől, elsősorban ez magyarázza, hogy mindenszentekkor szinte az egész falu koszorút köt halottainak. Quarta Lászlóné elbeszélése szerint először Szentkúton/Mátraverebélyen/láttak művirágot, vagy legalábbis a ma leginkább használatos rózs-formákat onnan hozták. Zsirpapírból

és selyempapírból dolgoznak, ezeket nem viaszoz-
 zák. Nagyobb, mintegy féltenyérnyi szirmokat o-
 vális alakra kinyírnak, vagy pedig egyetlen, te-
 nyérnyi széles csíkot vágnak, a a szélén kicsit
 megnyujtogatva s ezzel hullámossá téve a papírt
 besodorják. Déliát is csinálnak, ennek techniká-
 ja nem különbözik ettől, csak itt a sodrott szél
 2 cm-enként körömmel meg van nyomogatva, egyet-
 len csuccsn kihuzva, megpödörve. Olajos papírból
 készítik hozzá a levelet, amelyekből 2-3 darabot
 tesznek egy szárra. Idősebb asszonyoknak lila, pi-
 ros koszorút kötnek, fiatalnak kóket, fehérét.
 Tulajdonképpen művirágnak számít az általuk ké-
 szített bokréta, amelyet a vőlegény a kalapján
 és a mellén visz. Ez aranyozott rozmarin-ág, a-
 melyet mázzal megkennek és aranyporral, azaz tkp.
 aranyfóliákkal fednek be. A menyasszony hajdani
 leánybarátnője az esküvő előtti vasárnap délből
 koszorukötni mennek. Akkor készült a vőlegény
 rozmarinága meg a vőfélyé, együtt a menyasszonyi
 koszorúhoz illesztett másik ággal. T. i. a Pesten
 vásárolt begyőse, sujtá-s / előbbi üveggömb, az u-
 többi ezüst dísz / parasztkoszoru mellé még ezt
 is odatették. Kiménnek a lányok a rétre, valami -
 féle rétibogyót szednek össze, s ezt otthon hár-
 manként összefogva bemézezik, bearanyozzák, pi-
 ros szalagot kötnek mögéje, és sűrűn egymás mellé
 rakják a rozmarin-ágra. Természetesen a vőfélyka-
 lap bokrétája a hét első napjaiban anagy vendég-
 hívogatásban erősen lekopott, s a menyasszony ba-

Aratókoszoru a balassagyarmati Palóc Múzeum anyagából.

Aratókoszoru a balassagyarmati Palóc Muzeumból

A magyarnándori tsz aratókoszorujának felső része

A magyarnándori tisz aratókoszorujának szalagja és csüngői

Aratókoszoru a balassagyarmeti Palóc Muzeum anyagából

Szalmából font aratókoszoru a balassagyarmati
Palóc Muzeumban

rátűni az esküvő előtti napon ellopják azt, hogy ujraperozzák. Ezért fizetni illik a vőfélynak valamit. A bujáki parasztkoszoru alapanyagaiban nem nagyon, csupán kötési módjában különbözik a többi ilyenről. / lsd. lap a mintakönyvből. /

A művirágkészítéshez nem ártó asszonyok is belefogtak ilyen munkába aratás után, mikor aratókoszorukat készítettek és készítenek még ma is. szinte mindenütt. A balassagyarmati Palóc Múzeumban 4 különböző aratókoszorút láttam. Mind meg- egyezett azonban abban, hogy alapanyaguk papír- virág és buzakalász volt. A magyarnándori II. Rákóczi Ferenc Tsz koszorúja nagyságával tűnik ki első elősorban. Alapja mintegy 40 cm magas fűzfavesz- sző kup. 4 tartó-ive van. Erre sűrűn kalászokat kö- tőzgetnek, kb. 20 cm-nyi szárral. Az így elkészí- tett kupot díszítik művirággal. Az anyaguk színes krepp-papír. A virágok: székfűk: piros, fehér, rózsaszín, lila színben. A pa- pírt hosszában négybevágnák, a csikokat egyik olda- lúkon ollóval mintegy 2 mm mélyen bevagdossák és valami kevés kerekítéssel összesodorják. A csava- rást zöld krepp-papírral elfedik, és a virágokat villanydróttal kötözik a kalászok közé. rózsák: fehérben, sárgában, rózsaszínben. Capp a- lakúra nyírt, 10-12 cm magas szirmokból épülnek, fel. Eppen hogy meggöndörítik a szélét, és 8-10 szí- romból összeállítják a virágot, közepén más színű fogazott bibe található. A kupon van még egy kék

virág is, inkább rózsá-forma. Általában 4-5 szirmosra van, bibéje sárga. Nevét nem sikerült megtudnom. Az aratókoszoru díszel még a hosszan lenyúló virágfüzéreket. Általában 4, ezen kivételesen 5 van. / Egy belül lóg a kupban. / Hosszu spárgára mintegy 2-3 cm-es szalmaszál-darabokat fűznek, közben négyzetesre nyírat papírdarabkákkal és rózsával, szekfűvel meg az előbb említett kék virággal változtatják őket. A füzérek 120-130 cm hosszúak, végükön 8-10 virágból összeállított csokorra. A csokrot a következő virágok alkotják: Egy nagy, majdnem 15 cm átmérőjű fehér krizantém, fogazott, pederített szirmokkal, körülötte 4 rózsaszínű szekfű. A középső füzér nagy virága rózsaszínű, kistű. Virágai fehérek. A csokron felül négy-négy sztaniolból készült kisebb rózsá található. Mint írtam, a koszorúk általában egy technikával készülnek. Egyik-másiknak érdekessége, hogy a virágok bibéjét buzakalászból csinálják, vagy a buzakalász-alapot szalmából készült részekkel kombinálják. Található egy koszoru, amely teljesen ilyen fonott kosárból áll és apró kis rózsaszín, sárga, fehér szekfűk díszítik.

A szüreti bálak virágkosarai, virággal díszített szülőkoszorúi alatt szövődnek a szüret utáni, téli, farsangi esküvők. Természetesen addig még hosszú az út. A szülők által is elismert, szívesen látott szerető a falu előtt is megmutathatja, mennyire ragaszkodik hozzá a

lány, hiszen például Orhalomban kalapja mellé tűzhetette annak bokkrétáját. Ez a "rezesbokréta" r'zsákból formált lapos csokor. A lány keresztanyja vitte el a legénynek, vagy legényeknek. A bokrétaküldés szokását bővebben Fél Edit: Egy palóc házasságelőtti szokásról című cikkében olvashatunk. /Etnographia- Népelet 1941 LII. évf. 3-4 sz. 250-260. /Röviden a következőket mondja: Bokrétaküldés évente kétszer van: Farsang vasárnapján és Szentistvánkor. Háromféle bokréta van: a sima, a rózsás és a rezes. Sima bokkrétát minden iskolát kijárt lány küldhet - olyan is, akihez még nem járnak legények - minden iskolát kijárt legénynek. Egy leánytól vihetnek 8-10 bokkrétát is....azért küldik, hogy a legény táncoltassa a leányt.... Rózsás bokkrétát a szerető küld. Rendszerint nagyobb lány már, aki többször küldött simát, de még nem nagyszerető. Ebből is küldhetnek többet de már nem olyan sokat, mint a simából..... inkább a puhatolózás kedvéért... Rezes bokkrétát a nagyszerető küld, és csak egyet, ezt a legény már magában viseli... A bokkrétát a lány anyja veszi Balassagyarmaton vagy Szécsényben... kis mirtusutánszattból való csokor, esetleg apr. selyemből való rózsák és kevés árvalányhaj.... A rózsásbokréta egyágu, a rezes három: mindkettőnél nagyobb fajta selyemrózsák vannak mirtuszszal egybekötve, tövükön selyemszalag - "hejkötő" - csokor... A rezes bokréta hejkötőjén ezüst vagy arany csipke van." Ebből a kb. 1920-30 közötti szokást közlő leírásból még egy teljes, minden vonásában összhangban lévő dolog bonta-

Örömkalács Szügy községből

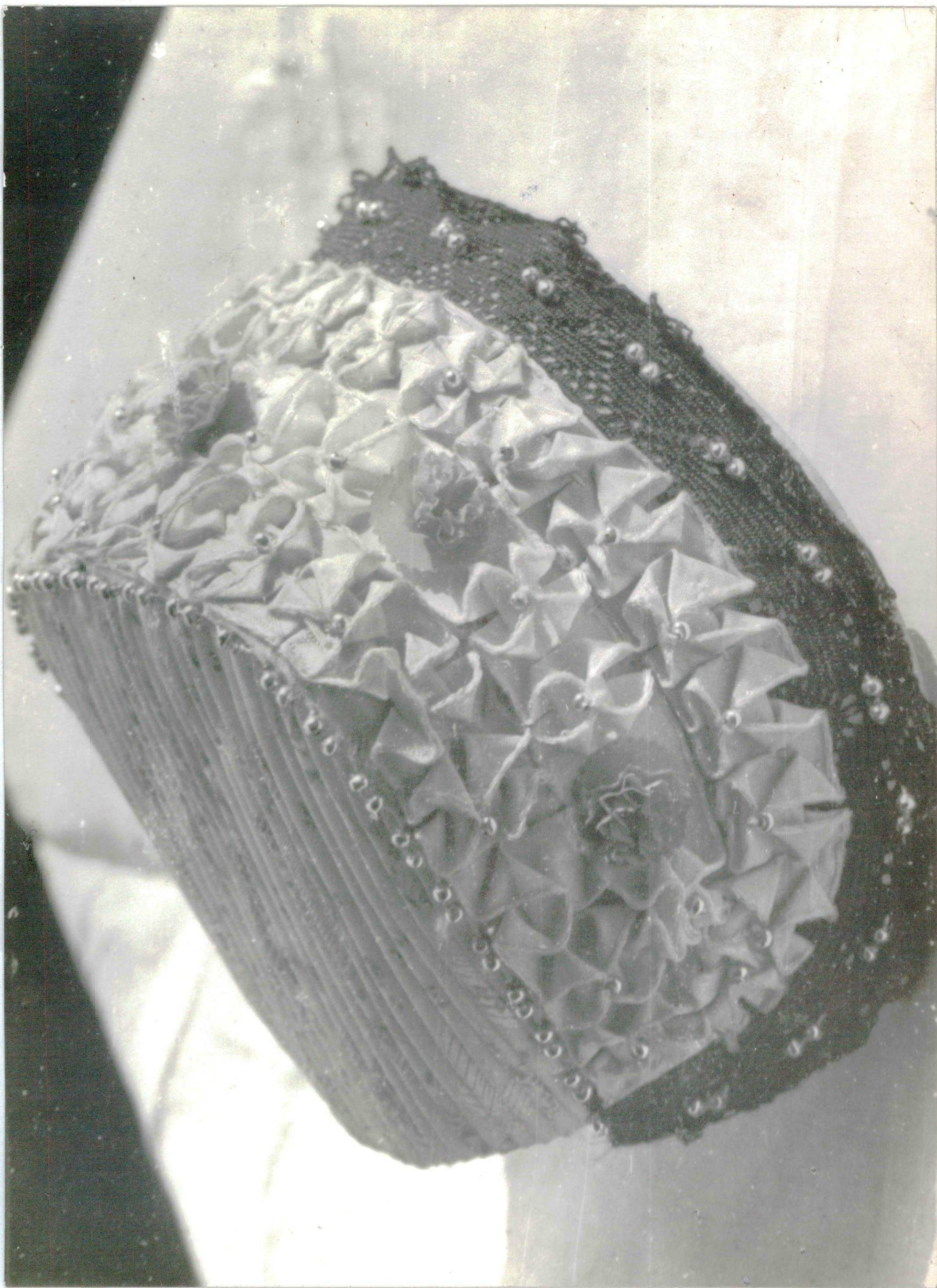
kozik ki előttünk. Nézzünk meg egy korabeli bokrétát! /135 826/ Kb. 25 cm hosszú, 35 cm-es szalaggal. 3 nagy rózsza / piros, rózsaszín, sárga /, 6 bimbó / hasonló szíjben / végül orgona és harangvirág meg kéknefelejcs alkotja. Amikor 1963-64 folyamán Orhalomban járva ezt a szokást is elmesélték, a negyvenes évek elején lánykodott adatközlőm már lényegesen kevesebből tudott. Szerinte, ha két barát járt a lányhoz, a szívbéli mellett illett adni bokrétát annak is. Ez már nem volt olyan nagy, de szalag ezt is díszítette. A táncosok szerzéséért küldött bokréta mindössze 3 rózsából állt, szalag nem volt rajta. Orhalomban Bíró Viktória, a főkötővarróasszony foglalkozott ezek készítésével. A Pestről vagy Balassagyarmatról hozott virágokat ő pásztotta össze szín, forma szerint. Legkedveltebb színek: sárga, piros, rózsaszín. A rezesbokrétával megajándékozott nagyszerető lett általában a vőlegény, így aztán hamarosan az esküvőn kellett gondolkodni. Lakodalmi előkészületeik legérdekesebb mozzanatai közé tartozik az esküvő előestéjén rendezett leánybucsuztatás, a menyasszonykalács fel díszítése. Erre összejönnek a lánypajtások, s a huszhuszont kilós briási kalácsot hol vidám, hol bánatos nótázás közben télizölddel, aranyozott rozmarinnal, pattogatott kukoricával, arany

almával, színes papír-rózsákkal meg égő kis gyertyákkal díszítik. /ld. Malenyay: A palócok művészete 146.o. Romhány/. Máshol: "Maga az örömkalács belekerül 15-20 pengőbe, pedig enélkül nincs lakodalom, Külön asszony süti, s a torjedelmes olyan nagy, hogy a kemence - száját szét kell szedni, mikor berakják.../a vőfély/..után viszik a koszorúslegények a gyertyákkal kivilágított hatalmas örömkalácsot." /U.o. 161-162/. Jómagam szügyi kalácsot láttam, díszítése mintegy fél méter magas, 3-3 rud állta körül a téglalap alakú süteményt. Ezek sűrűn fogazott, zöld papírral voltak bevonva, kétharmad részükig. Onnan fölfelé fehérrel, a hegyükön rózsákban végződtek. A rudakat pattogatott kukorica-csikok kötötték egymás fölétt több sorban, ív alakban össze. Közöttük már az aratókoszorúkból ismert, szalmadarabkákból és papírvirágokból alkotott füzér lóg. A rózsák technikája igen egyszerű. Csepp alakúra nyírt, 6-8 cm -es szirmokból állították össze, egy-egy virágfejre 6-8 szirmot számítva. A piros rózsákba fehér, a fehérébe pedig sárga papír-bibét tettek. Középre, ugyan - csak papírból odakészítették a menyasszonyt és a vőlegényt egymással szembeállítva, táncos mozdulatokkal. Hogy a primitívek nyírt papírvirágokat ennél furcsább dolgokra is felhasználták, annak legjobb példáját ugyancsak Ma -

Látkei fékető, u.n. " tutri "

lonyay adja/id.mű 294.o./A fazekasokról írja, hogy: "...diszitenek patronnal is olykép, hogy vékony, összehajtogatott papirosból rózsákat metszenek, egyszerre többet, s ezeket körülta - pasztván az odény oldalán, a reáöntött engube festék nem fogja be ezeket a terket, s üresen marad a papir-rózs a formája égetés után is;" A rezesbokróta megfelelője minden palóc falu - ban megvan. Malonyay írja a századfordulókö - rüli időről, de leírását nyugodtan vehetjük az ideig érvényesnek, amikor a férfiak végleg ki nem vetkőztek, azaz az első világháború u - táni évtizedig: "A legények kalapjukat rozma - ring-bokrétával diszítik, aminek a neve itt boldogvirág. Az árvalányhaj s pávatoll helyébe boltivirág, a bukréta, a tatri lép, emellett apró tükröcskék fénylenek, amelyek bizonyára a boglár pompáját kívánják helyettesíteni./126./ A tatri értelmezése körül esetleg zavar támad - hat. Malonyay más helyen azt mondja: "Litkén az asszonyok fejdíszre a tatri, amit csinált virág - ból torayosan alakítanak..." Malonyay az idézett leírást II grád vármegye monográfiájából vette, amint ezt már Ujváriné Kerékgyártó Adrienne is említi. Szabó Jánosné 60 éves litkei lakos sze - rint azonban tutrinak nevezték a legények ka - lapja mellé tett díszet is, ami gyöngyből virág - és szalagformára alakított csokrocška volt, ő is varrogatott ilyet, ha volt ideje a fékető - készítés mellett. Malonyay első idézete is azt a felfogást látszik bizonyítani, hogy a tatri

Ságujfalui kislehető bakelit-rózsákkal/56.3.2./

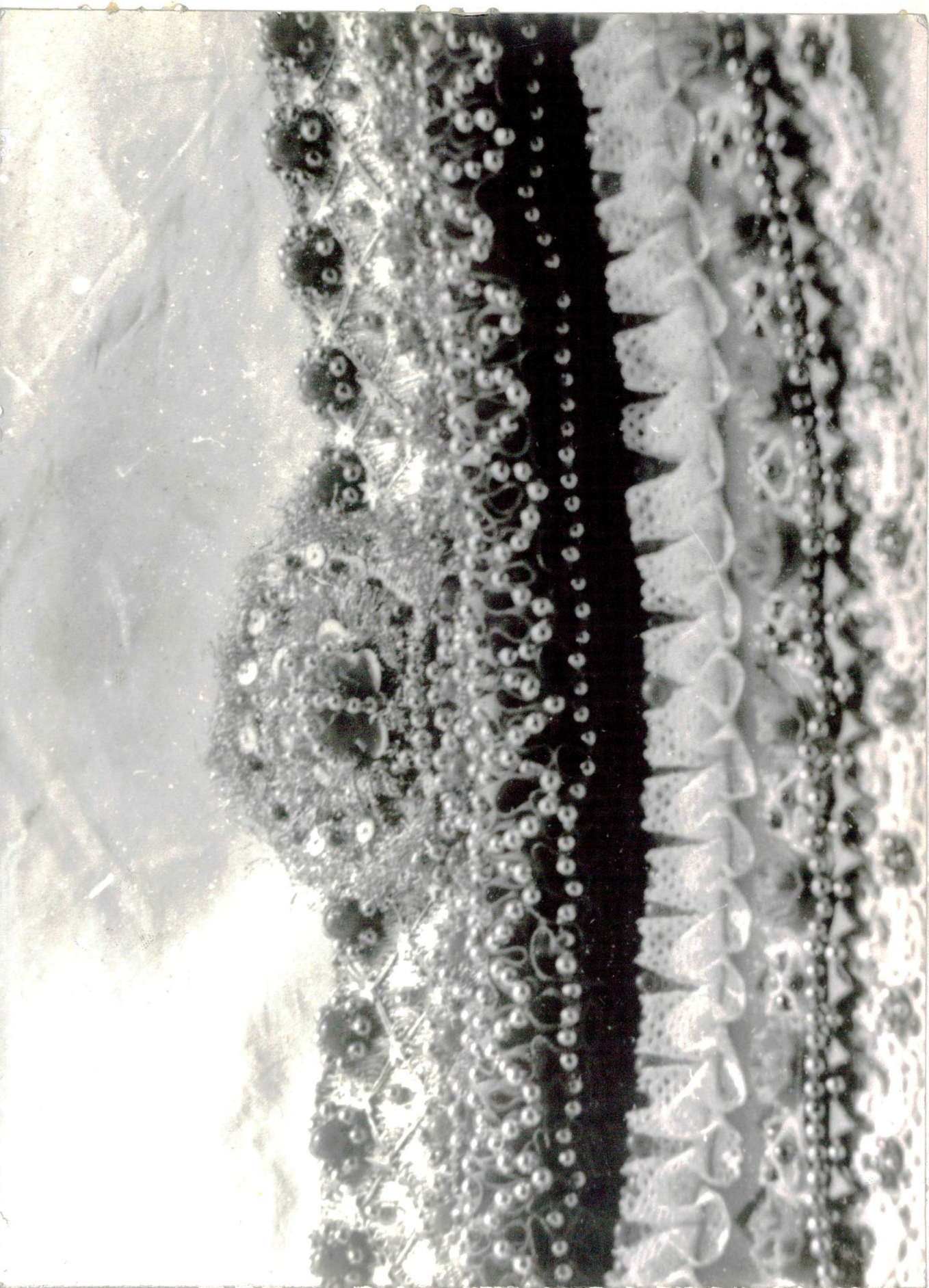
Fékető Kazárról./54.42.1./ Aranygyöngyökből
alakított virágokkal.

Nagyrózsáa fékető Kazérról./ 63.31.6.1-6./
Középen palóc-küllős bakelit
szekfű

A nagyrózsás kazári fékető hátulról

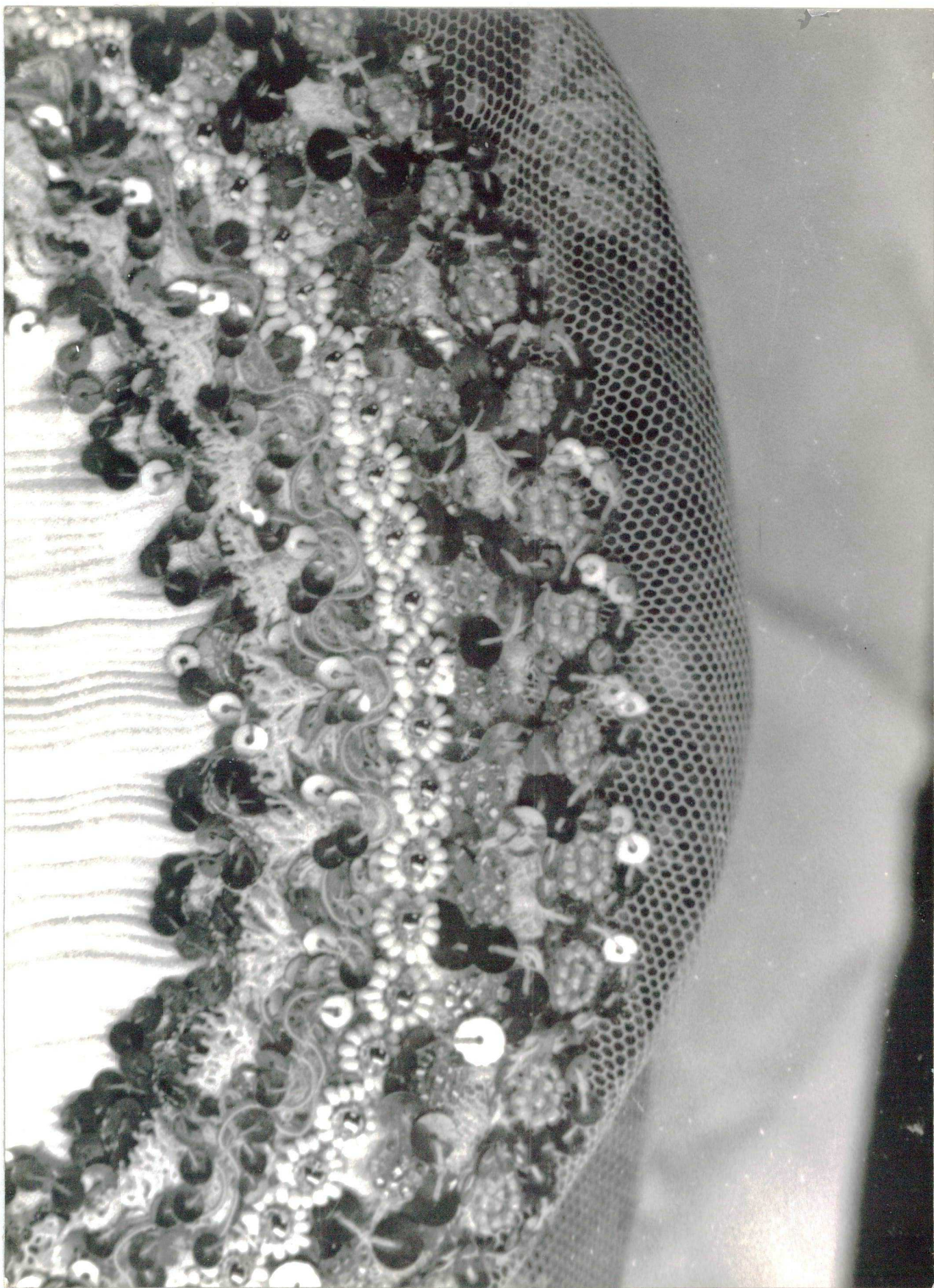

Fékető kiterítve Kazárról. A rózsaszín bakelit
szekfű alatt hatágu, lapos fém-virág. Az alsó
két rakat szintén virágos, kék belsejű bakelit
szekfűkkel és fémgyöngy-virágokkal.

megjelölés általánosabb, mindenfajta, művirágból készült díszet értettek rajta, s aztán jelentéstopadással keletkeztetett "fejdísz" jelentése.

Közbevetőleg hadd jegyezzem meg, hogy amire már utaltam - nem ragaszkodhatunk a művirág megjelölésnél ahhoz, hogy a készítmény feltétlenül textiliából, papírból esetleg műanyagból legyen. Hiszen ide kell számítanunk azokat a virág-formákat is, amelyeket gyöngyből, fémből, stb. készítenek. Sok n. grádi fékető fő díszét éppen ezek alkotják. Mielőtt azonban tárgyalásukra rátérnénk, hadd idézzek még egyszer Malonyay könyvéből: Husvétra való a "...patkolt tojás. A kifújt tojást homokkal megtöltik, azután vékony vaslemezekből nyírt virágokat, alakokat színes fejű gombostűkkel tűzdelnek rá./298.o. Bernecén/

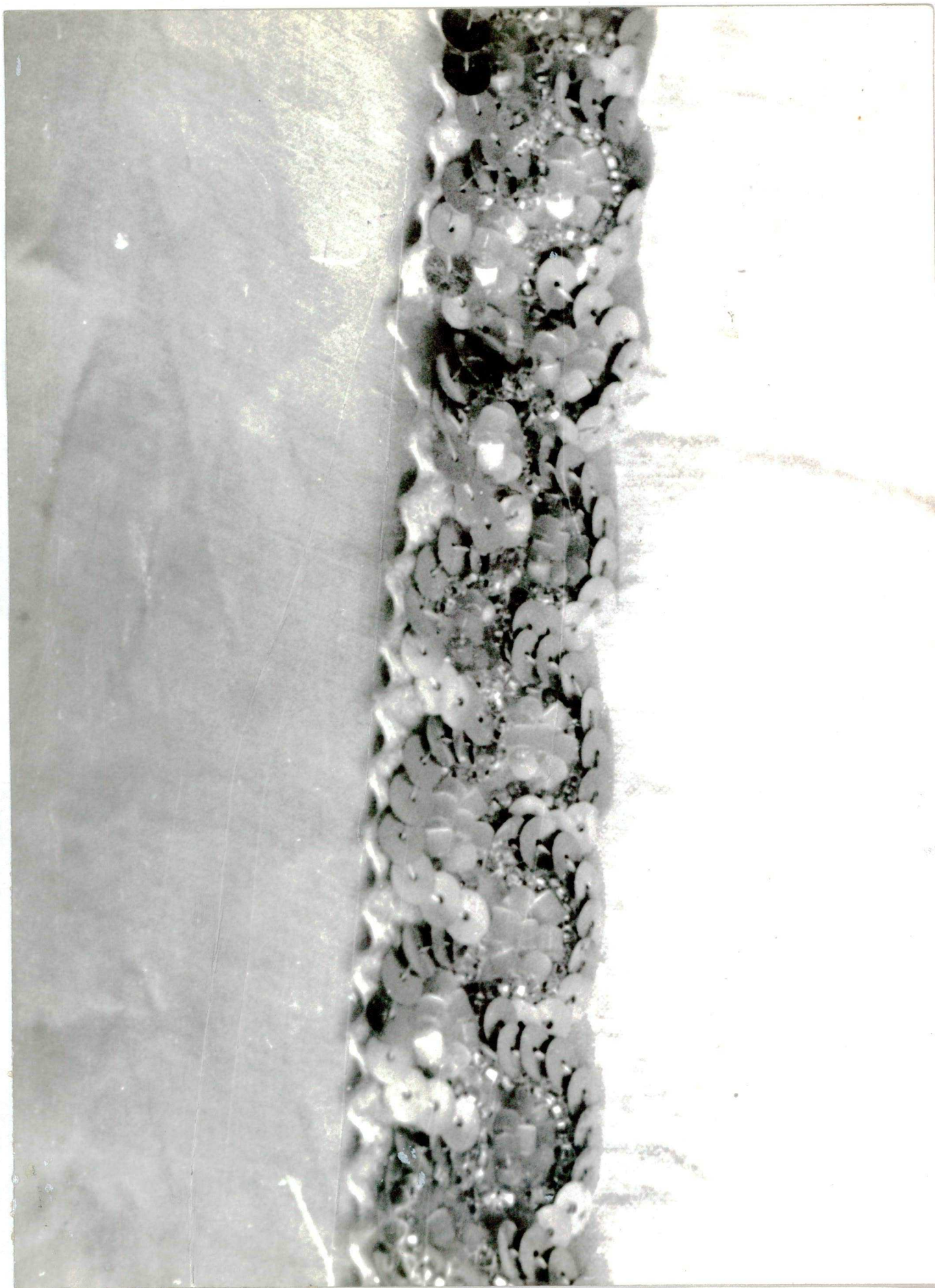
Nézzük csak meg először a Kazáron használt féketőket! Legfőbb díszük a virág-formára varrt és fűzött gyöngy. Az egyes rakatok szélén vagy teljes terjedelmében ilyeneket találunk. Arany-szín gyöngy, általában 8 db körbevarrva, közepükön nagyobb piros kögyöngy, s az egész valamiféle egzotikus, apró napraforgó! Vagy apró bakelit - virágok mellett zöld flitterből levél-forma alakítva, esetleg fémből készítve és úgy felerősítve. De találunk egész sor négyszirmu gyöngyvirágot, ahol a féketővarrónak arra is volt még gond-

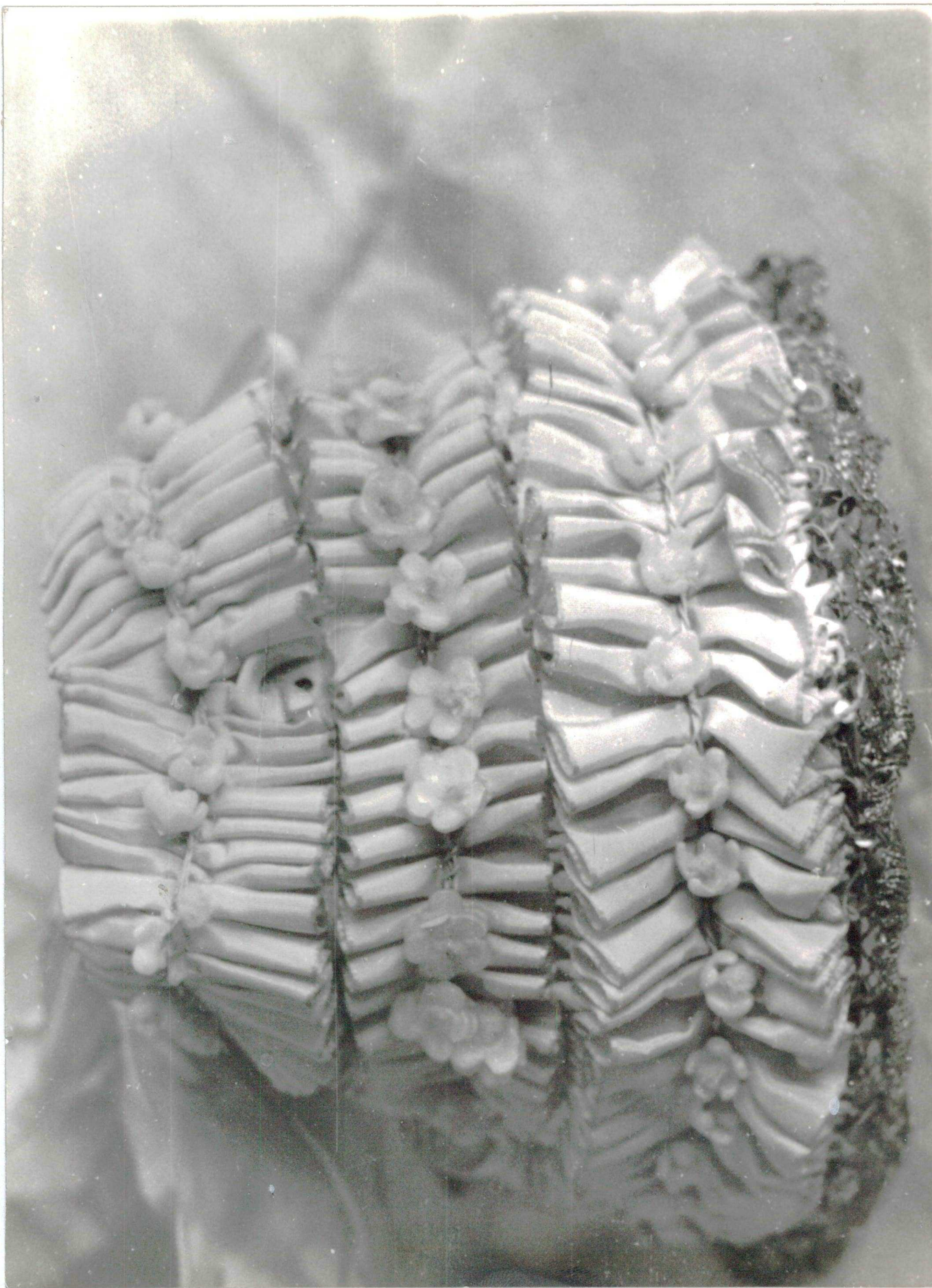
Féketódarab Szügyről. A levélindáj Flitterből

Féketődarab Ósagárdról, rózsaszín és kék nefelejese

Ősagárdi homlokcsik részlete

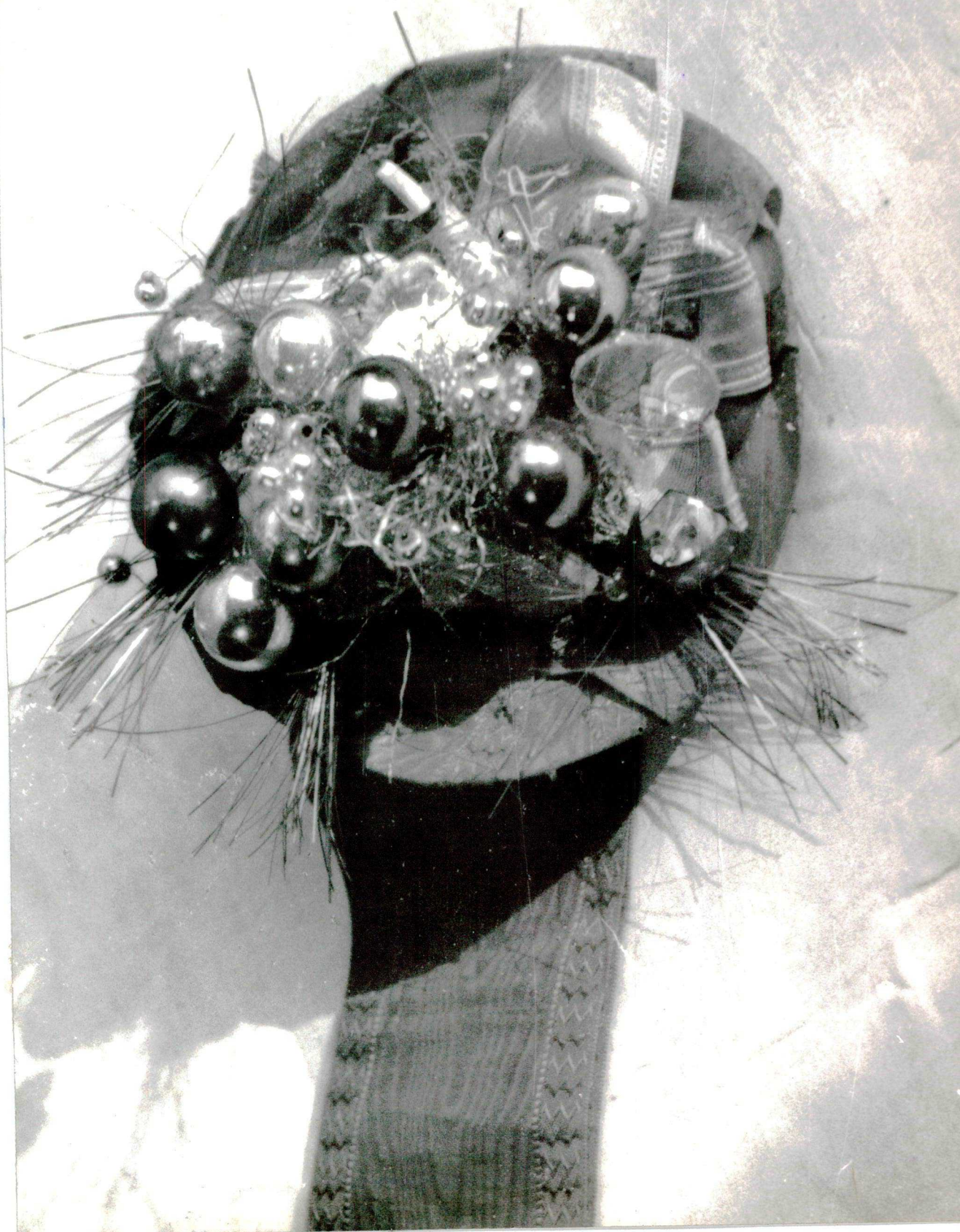

Nagyfékető Dejtárról. Hajtogatott szalag-alap
/ 63. 47. 1. /

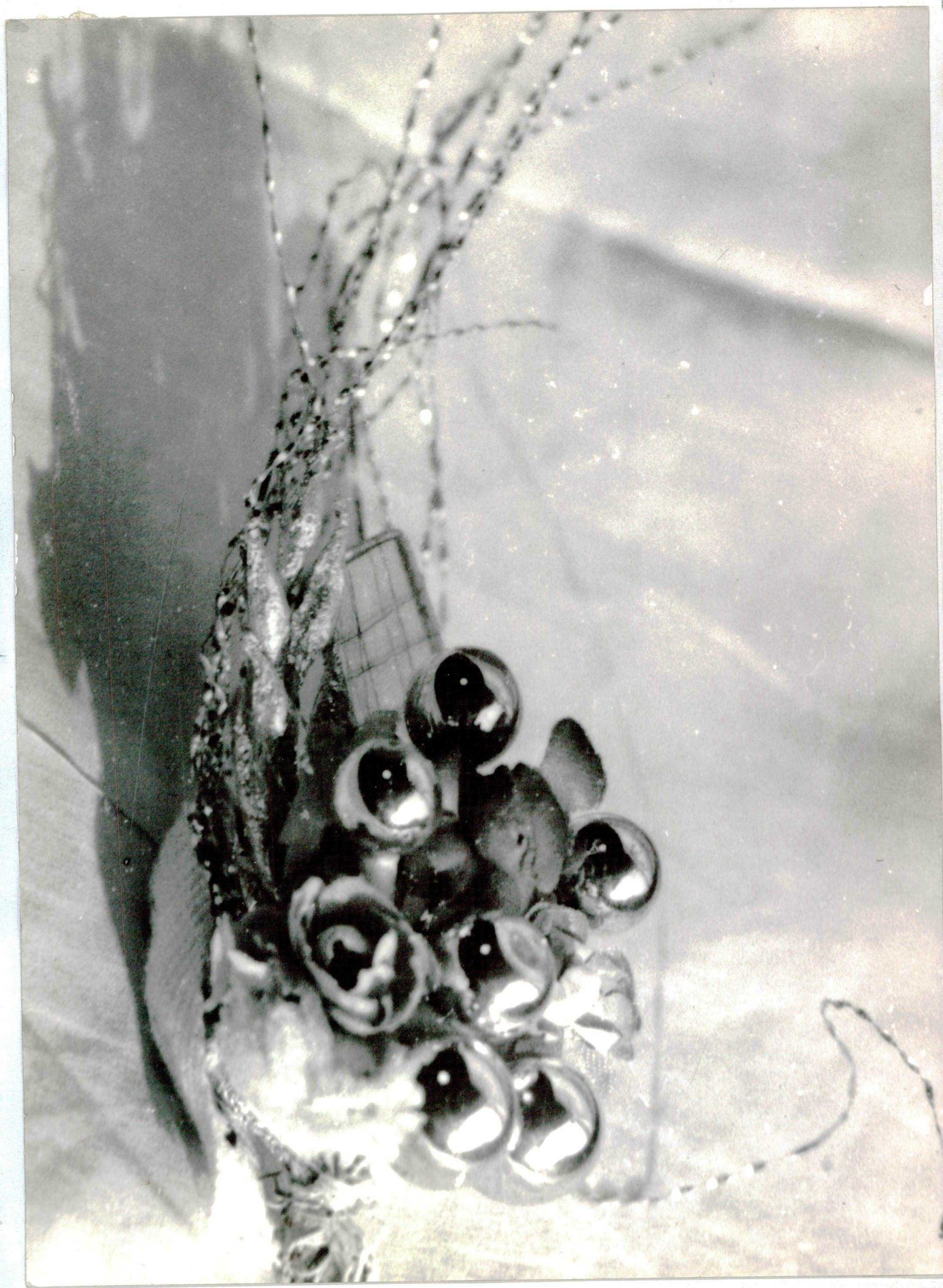
ja, hogy a szirmok külső szélét más színű és nagyságu gyöngyből alakítsa! De ugyanezt figyelhetjük meg egy szügyi féketőnél például, itt három fajta virágot is találunk egyetlen anyagdarabon. Apró, gyűrűalakú kőgyöngyből készült az egyik, 12 kis szíromlevéllel. A közepén fészeknek fújt fémgömb. Rózsaszínű ill. fehér üveggyöngyből varrták a másik kettőt, 10-11 szírommal, két szem gyöngy középpel. Levélnek meg ott van ismét a zöld flitter... Scrolhatom tovább a szép példákat Osagárdról. Itt egy homlokcsánk meg egy féketődarab került a kezembe. Az előbbi kétsorososan volt díszítve rózsaszín üveggyöngyvirágokkal. Itt éppen hét gyöngy alkotott egy virágfejet. Az utóbbin megszámlálhatatlan apró fehér meg halványkék, rózsaszín nefelejcs virult. Vagy nézzük a dejtári féketőket! Hegedűs Károlyné műve / Dejtár, Szabadság út 157 / a balassagyarmati muzeumban 63.47.1 szám alatt található "kisfékető". Érdekessége, hogy fehér, rakott alapon rózsaszín, keskeny szalagokból alakított apró, rózsza-forma a dísz, flitter fészekkel. De ez a tarajos fékető nem áll egyedül szalag-díszével. Más tarajos féketőt, de ezüstcsipkés nagyféketőt is állítottak össze apró viasz-virágokkal. Ez azért is érdekes, mert a viaszvirágról kisiparosokon kívül másnál nem hallottam. Itt a hajtogatott, rózsaszín alapon három sor ilyen virág található, 24-17-15 darab. A középső sor virá-

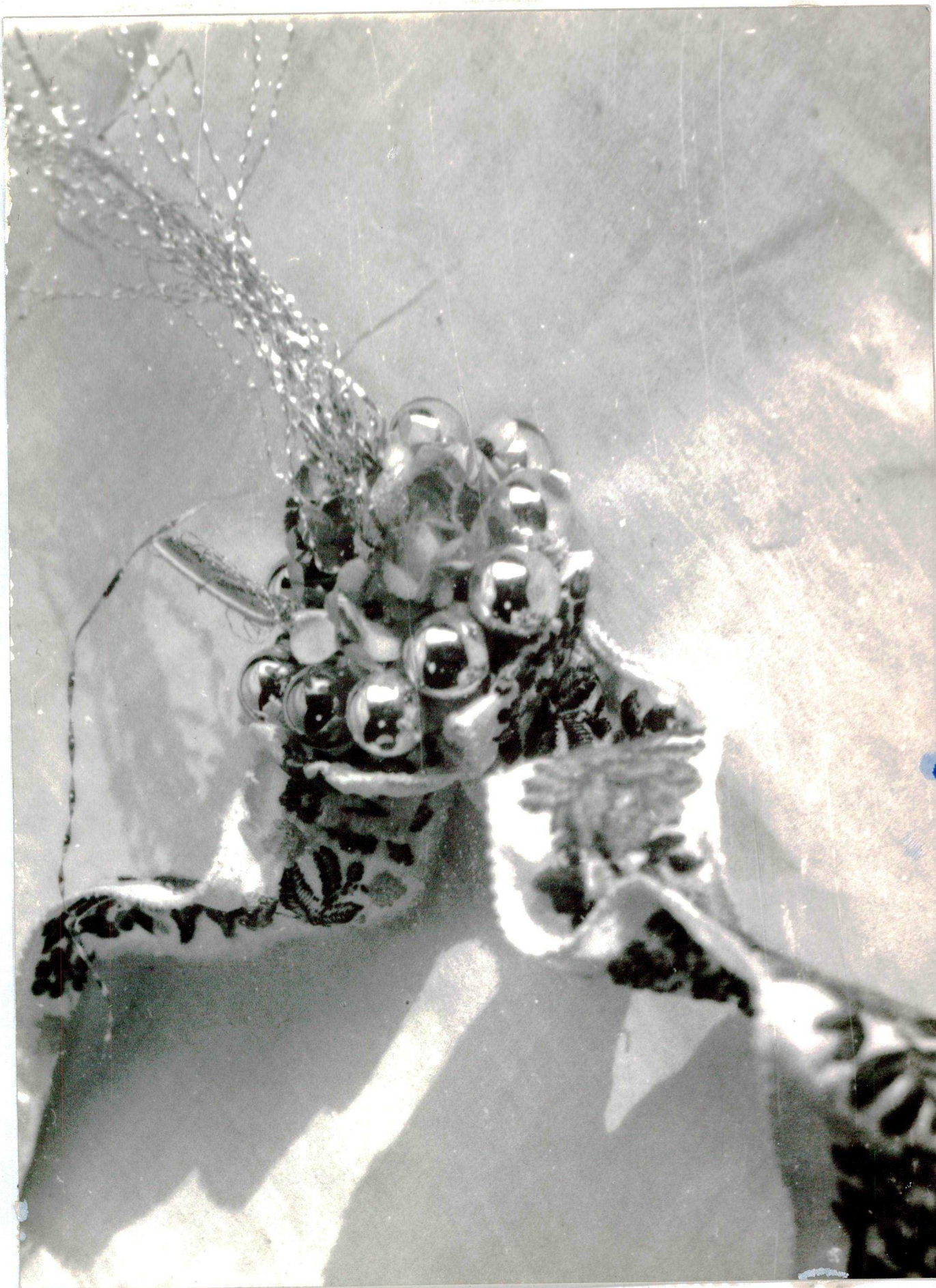
Farkas Károlyné dejtári varróasszony féketője.
/ 56. 10. 1. /

Bujáki lamettás, tükrös dísz

Bánki dísz kalácsszal

Kacsica része Ósagárdról. Készítette Lazecskóné.

gai duplák, a szélső sorokéi egyszerű, ötszirmu készítmények. A fékető tarkó fölötti részén ugyanilyenek találhatók, köztük szalagból alakított kis rózsabimbókkal, melyek egyszerű összesodrással keletkeztek. A harmadik féketőnk szintén Dejtárról való, Farkas Károlyné varróasszony munkája. Fehér, ezüstcsipkés alapon megint csak háromsorosan elhelyezett dupla, ötszirmu viaszvirágok díszítik ezt is, a széleken csillogóból alakított levél-formával. / rak. sz. 56. 10. 1. / Ahova csak lehet, virágot tesznek. Így kerülnek apró bakelit-rózsák a nyakbaval gyöngyre, a galárisra, s ennek adott esetben még szerelmi jelentése is lehet att 1 függően, kékek vagy rózsaszínűek? De ezüst buzakalász és piros vadrózsa díszíti a bányi féketőt, vagy nézzük egy kacsica részét Ósagárdról! /Készítette Lazecske Jánosné Rákóczi u.34 /. 10, mogyorónagyságu fémgömbből alakított körön belül három szímsoros, piros selyemből készült két rózsá virul, mellettük 10 kéknefelejcs, mindössze 1 és 1/2 cm átmérőjű ötszirmu kis virág. A buzakalász itt már nem is egész, csak felső két szemét hagyták meg a belőle kiágazó dus, 15 cm hosszú toklász-csomó ezüstös csokrával. Művirág a mirtuszbojából, ezüst - kalászból, apró kék nefelejcsből alakított Ór - halmi vőlegényvirág is. Ez az egyik terület, ahol a legtöbb változatosságot találjuk falvanként sőt évenként. A vőlegényvirágokat nemcsak vették, hanem ügyesebb féketővarróasszony maga is készi-

Mirusz vőlegénybokréta Órhalomról

tett ilyet, természetesen a boltban vett alapanyagokból. Így itt is csak a felhasználásról beszélhetünk, mint a fókétők felvirágozása esetén. De a litkei kerék formától kezdve a tenyérnyi, ovális alakuig minden formamegtalálható. Viszonylag ritkább eset /inkább régebben divott/, hogy a fehér szín domináns voltát más - zöld, kék - virággal megtörje.

Mint már említettem és próbáltam példákkal alátámasztani, a művirág fogalmát tágabban kell értelmezni. Így ide kell sorolnunk azokat az apró, réz- és aranyspirálból, selyemből alakított díszeket, amelyek szakrális rendeltetésű tárgyakon, képeken, hímzésekben találhatók. A balassagyarmati múzeum Nógrád-kiállításán látható kereszt, amelyet már leírtam, a XVIII.sz.-ban volt használatban Szécsényben. Sűrűn körülvonva ilyen spirál-virágokkal, selymük már elfoszladozott, de még kivethetők a hefelejcs-formák, csak a virágok nem nagyobbak 1 és 1/2 cm-nél. Ujabban ott találjuk az alapanyagok között a festett tollat, villanydrótot, sztaniolpáirt, ahogy ezt egy etesi bányász-asszonynál láttam. 2-3 tollat / csirketollat / összefog, közepére sztaniolból bibét sikerít, és végül megfesti. Vagy drótformát sűrűn becérnáz, így alakítja ki a szíromleveleket.

X X X X X X X X X X

A pilinyi gyászfékető / 63.38.1. / előlről

Gyászfékető Pilinyből. Készítette Jutka néni. 63.38.1.

FÉKETÓVARRÓASSZONYOK - FÉKETÖK

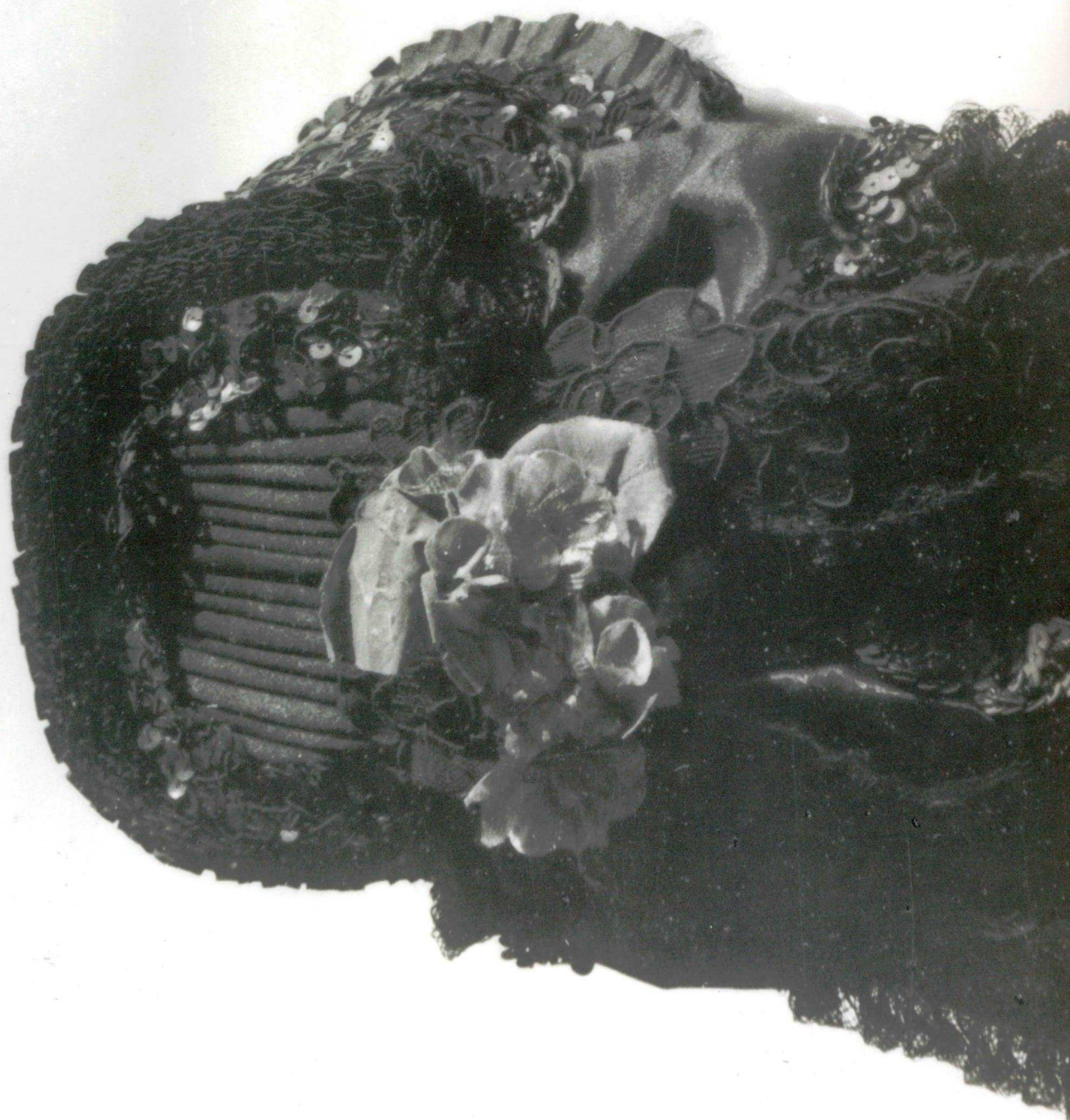
Több mint husz községnek dolgozott a pilinyi "Jutka néni", Bollók Pálné. Meséli, hogy ezeltűtt 25-30 évvel egész Endrafalva, Felfalu, Szakáll, Ludány, Halászi, Óvár, Birinke, Karancsalja, Lapujtű, Keszi, Knancesság, Ságufalu, Szalmatercs, Etes meg Géc hozzá járt féketűt varratni. Egyébként tanult mestersége a ruhavarrás, és félig-meddig szükségűből állott ehhez a munkához. Ruhára is készített kitűzűt meg vázába ia hosszú dr tszárral violát, fodorrozsát. " A templomban is mindig enyim virágom virított."- meséli. Természetesen a féketű virágainak egy részűt úgy vásárolta / Roth-ék rövidáru-boltjában, Szécsényben./ Vagy szűt - szedte a koszeruslányok fűlűsleges fejdíszűt, de maga is díszített saját készítésűvel. Az érzék is fontos volt az összeállításhoz, példá - ul soha nem lehetett bordű féketűhűz mást, mint bordű vagy fehér virágűt tenni, árpakalásszal. Az ő kezűből került ki az egyik legszebb gyász-féketű, amit láttam. 1960-bna még használták, most a muzeumban van./63.38.1./Fekete, rakott szalag alapon lila orgonák / nem kifejezetten orgona, inkább átmenet a szekfű és a rűzsa között/. A mintegy tenyűrnyi széles fejtűtűré - szen a két szűlen harangvirágra emlékeztűtű, kisebbb orgonákűből alakított telt sor. A virágok vászonbűl készűltek, forma után kiűtve és keményűtve, gazdag ezűstszál-porzókkal kötűk, gömbűlyűtve, viaszozott, drűt bibével. A két

sor között egy harmadik, magasabb sor, 5 darab ugyancsak lila színű selyemből készült "vadrózsával". A virágpárta négysoros, a szirmok az első kettő és a második két sorban egyformák. Alakjuk szívforma, gömbölyítve, keményítve, gazdag ezüstsál-porzókkal. A "fenekben" / a tarkó fölötti rész / a két kisebb sor virágaiból alakított 11 ágú alap. Felül két zöld bársonylevél, innen fentről kiindulva: 13 ezüst szőlőlevél, 2-2 buzakalász, sodrott arany toklászekkel. Végül középen 9, a már említett formájú vadrózsa-forma virág, hosszú, dúz arany porzókkal. Közül 5 hasonló, csak kisebb virág, porzók nélkül, kétsoros pártákkal. Középen ismét vászon virágfürt. A fékető hosszan lenyúló szalagján 2-2 háromsoros vadrózsa, dúz, 5 cm-es arany porzókkal. Ezt a gyászféketőt nemcsak halálesetnél, hanem nagyobbítban is hordták.

Eljutottunk tehát a csináltvirágok legszélesebb alkalmazási területéig, a fékető-diszítéshez. Nem akarok kitérni a féketők osztályozására, mert ennek a vitatható kérdésnek tárgyalása túl messzire vinne. Jőmagam két formával foglalkozom, a virágos menyecske-féketővel és az u.n. "nagyfékető"-vel, mely tulajdonképpen a gyöngyösfékető és a menyasszonyi koszorú összepárasztása. Már érintettem a tutri problémáját, /Borovszky osztályozása szerint ez a harmadik típus, egész egyszerűen virágos menyecske-fékető /, s hogy milyen alapon történhetett a "fékető" jelentés

Ludányhalászi feketegyász tarajos fékető. /1950. /

A ludányhalászi feketegyász tarajos fékető részlete.

Ezüst árpakalással diszitett gyászfekető Ludányhalá-
sziból. 60. 13. l.

kialakulása, arra világos magyarázatul szolgál az előbbieik ismeretében a következő idézet? ". Harmadik alak a litkeiek selyemszalagos tutrija, amely inkább olyan csinált virágokból tornyos - ra rakott magas fejdísz-féle...."

A nyersanyagot / azaz a kész művirágo - kat / úgy vásárolták a feketeóvarróasszonyok Ballassagyarmaton, Szécsényben, de izlésük és szokásaik diktálta formában díszítették fel velük az alapot. Például - mesélték az etesi varróasszonyok - trotyába mindig 3 rózsza, 3 gyöngyvi - rág, 2 ezüst kalász, 2 zöld levél ment. Minden mulatság után újat varrtak, ha már a másik "fűs - tös " lett. Gyászféketőre már nem mehetett több vi - mint: Tetejére 5 rózsza, / csak lila! /, hátul 3 - as osztású 3 csomó, a farkon 3 rózsza, ide már le - hetett zöld levelket is tenni, egyet-egyet. Mi - vel gyászféketőre szükség volt, csináltak is ele - get. Ludányhalásziból való másik példánk, a fe - ketegyász tarajos feketeő. 1950-ben még használ - ták. Rakott selyem alapon fekete flitter díszí - tette, a fejtetőrészen semmi más nincs, hátul is mindössze egy apró, 5 darabból álló lila virág - csokor, három szironsorral, a csokor felső ré - szén 2 zöld levéllel. Szintén Ludányhalásziból való a 60. 13. 1. számú. A tetején két sorban 5-5 lila virág, hasonló rakott selyem alapon. Há - tul azonban díszesebb, mintegy kétfényérnyi cso - kor, ezüst árpakalással, zöld papírlevelekkel. A

A Gál Mártonné készítette fékető hátulról. 61.28.3.

Csitári fékető. Készítette Gál Mártonné. 61.28..3.

lenyújtón 2-2 - piros vászon - virág, apró, zöld alátét-levelekkel.

Természetesen színesebbek, gazdagabbak azok a menyecske-féketők, amelyeket a fiatalasszonyok hordtak vasárnap, ünnepeken. A divat azonban itt is elhatározó jelentőségű volt, és néha évenként változott. Etesei "divat" szerint kellett dolgoznia a pilinyi Jutka néninek, ha történetesen a megrendelő etesi menyecske volt. Általában áldozatot is kellett hoznia annak, aki nem akart lemaradni, s ez nem volt megvetendő. Hiszen, ahogy Malonyay írja: "Egy szép menyecske-féketőnek a kipásztítása és fölbukrozása drága dolog ám/5-50 Ft/." A XX. század első évtizedeinek árai/értékeiben/ megmaradtak. A menyecske-féketőt egyébként csak az ujasszony hordhatta. / Nem beszélve itt a rimóci, varsányi, hollókői típusról /. ".....a menyasszonyt felvezetik a padlásra vagy a kamrába, s leveszik fejéről a koszorút. Reggel felé "a kötő kötők" zörögnek náluk, akik felkötik a menyasszonyt, és felkötik a fejére az asszonyjelvényt, a csárdás féketőt. " / Malonyay: A palócok művészete 100-101.o./ Lehetőség szerint igyekszem csoportosítani típusként őket.

Csitáron, 1958-ban készítette Gál Mártonné az elsőt./61.28.3./ Fehér tül és selyem alapon vannak a virágai, másutt nincs ilyen példa az anyagra és a színre. A fejtetőrészen, középen vál-

Kishartyáni kacsafarku / vasalt / fékető. /59.1.1./

takozva 5 rózsaszín cukorrózsát és 4 gyöngyvirág-formát helyezett el. / Inkább talán herangvirág; / A cukorrózsák mintegy 3 és 1/2 cm átmérőjű, selyemből készült, gömbölyítve, keményítve. Hat soros. A két szélső, kísérő sorban 5 szirma, egyforma alakú, piros és kék, 1 és 1/2 cm-es kis virágok vannak. / 7-7 /. Porzójuk sárgaviasz. A hátsó részen /" fonék " / szokatlanul nagy és széles, megközelítőleg sárkányídon-forma virágdísz van. 21 db fehér orgona-ág alakítja a szélső sort, 6 zöld levéllel /szőlő/, majd lefelé haledva 4-4 ill. 1-1 ezüst falevéllel. Az alsó csúcson 6 ezüst kalász. Belső sor: 8 rózsza-forma, / váltakozva kék és piros / arányosan kisebbedő, 6 szirma sorokból, ezek a szirmok keményítettek, falcoltak, a legbelsőek csak gömbölyítve, alul egy papír-sziromsor, 5-8 db kiemelkedő sárga porzó, ismét 8, kisebbre gömbölyített rózsza-forma, az előbbivel megegyező alakú. A díszítőanyag közepén rózsaszín, 7 cm átmérőjű kamélia. Ez kétsoros, alul 7, fölül 3 szirmmal, középen bimbó. A virágok gömbölyítéssel, falevéllel készültek. A hosszanti szimmetriát hangsúlyozza a kamélia fölött lévő bimbó.

1952-53-ban készült Kiskarttyánban az a kacsa-farkú / más néven " vasalt " / fékető, amely bár nem egyetlen a többi ilyen között, de mindenesetre díszesebb, mint a megszokottak. / 59. l. l. / Lyukasztott fehér vászon alapon flitter-, szalag-, virágdísszel készült. A fejtetőn egyes, fehér or -

Etesi fékető fejtetőrésze. 1949. / 59. 14. 1. /

Etesi fékető hátulról 1949. /59. 14. 1. /

Fékető Ludányhalászból. Csak hátul díszített.
/ 64. 36. 1. /

Nagyfékető Ludányhalászból. A fejtetőrészen
kék és fehér nefelejcs-forma díszítés/orgona? /
/ 64. 39. 1. /

Nagyfékető Kudányhalászból. / 64. 29. 1. /

Rakott fékető Ságujfaluból. Készült Sóshartyánban

Rakott fékető Ságújfaluból. Készült Sóshartyánban
/ Szentés Irén túl. /

gonaágon 3 kék rózsza, - arányosan kisebbedő három szíromsorrall, sárga bibével - ékeskedik. Hátul két ezüst levél, alatta négy rózsza van. /Az első sorban három, kék-rózsaszín-kék, alattuk egy kék./ 2-2-orgonaág, 2 ezüst kalász és végül egy barackvirág-ág alkotja a szalag díszét. Az orgonaág-alap szép átmenetet ad a fehér himzett alap és a virágok között. Vagy nézzük azt az újabb etesi féketőt, amely 1949-ből való./59.14. 1./ Felül 5 db háromsoros rózsza lamóból, alul papírral keményítve, a két szélső sorban és a rózsák között egy fehér orgona. Hátul a közép-dísz fő alkotója fehér kamélia, kisliliomokkal körítve, meg egy kék/!/ kamélia. Kevésbé díszes, de mégis érdekes az a ludányhalászi nagyfékető, amelynek fejtetőrészén kék és fehér nefelejceseket találunk. Ezek azonban teljes joggal orgonának is tekinthetők. / 64. 39. 1. / A féketőszalagon két fehér, két piros meg egy sárga tearózsza található, zöld levelekkel és a fent említett apró, kék virágokkal. Apró, zöld levelek egészítik ki a díszet. De szép rakott féketőt hordott Szentes Irén Ságújfaluban. Sósheartyáni a féketővarróasszony, aki készítette. A tetején 5 fehér kamélia, háromsoros, 6 szirma, mindkét szírom-fél párhuzamosan falcolva. A két kísérő sort fehér vászon harangvirág alkotja. A hátsó dísz nagyjából kör alakú. Ezüst szőlőlevelek lapulnak alul, felettük négy kamélia egy szíromsorrall, középen félig-nyílt bimbo-rész. Ró-

Fékető Őrhalomról. Készítette Biró Viktor/L933/
/ 50.199 /

Fékető Hugyagról. Készítette Biró Viktor Órha-
lomban, 1943-ban. / 64. 38. 1. /

zsaszini selyem-laméból készült 3 himbó meg 4 ezüst kalász van még itt, 10-12 cm hosszú toklásszokkal. Szalagjain 2-2 kamélia és fehér harangvirág, a kaméliák alatt szárnyasan elhelyezett 2 ezüst szőlőlevél.

Sulya miatt nehezebb viselni, de díszíteni is a hugyagi meg az őrhalmi menyecske-féketőket. Az őrhalmiak példáját Biro Viktor néni csinálta 1933 táján. / 50. 19. 9. / Gazdagon gyűnyözött ezüst-csipke alapja van, érdekessége az, hogy a fenékben két citromsárga almavirág-félet, 4 soros, 6 szirma virágot találunk. Fehér orgona, rózsza, 2 db útszirma barackvirág van még rajta. A fejtetőrészen 3 rózsza, almavirág, orgona díszlik. Ennél gazdagabb az a hugyagi, virágos menyecske-fékető, amit szintén ő készített 1943-ban 100 Pengőért. / 64. 38. 1. / A fejtetőrészen 4 selyem tearózsza, / rózsaszín és piros /, 2 rózsaszín szekfü van, mintegy 5 cm átmérőjűek, közül fehér vászon orgona. Hátul, a fenékben téglalap alakú virág-csoport, 9 virágból. Felül 3 szekfü, köztük fehér vászonból, egy, a középső rózsaszín selyemből. A középső sort 3 fehér selyem szekfü, alul 2 szekfü és egy rózsaszín cukorrózsza alkotja. A szekfük között apró fehér gyöngyvirág-szálak. A téglalap alsó felén mintegy megbontva a szigorú mértani formát 6 ezüst kalász alkot egy félkörívet, 3 orgonával vegyesen. A kalászokon 10 cm-es rezgők. A lelogokon 5-5 apró, piros selyem-rózsza, 2 cm-es, 6 szirma, kétsoros. Lássuk csak, hogyan fest ez a fé-

Órhalmi menyecska féketőben.

Rimócon készült és Varsányban használt nagyfék
/ 63. 37. 3. /

Menyasszonyi koszoru Kazárról. 1947-ben készült.
/ 63. 31. 4. 1. /

kető előlről! Fábrián Györgyné 35 éves órhalmi menyecske hord egy ilyet éppen. Szépen cakkosra fésült hajra tette fel, így legalább nem is látszik, hogy eze a fékető jó ujjnyit kikoptatott hajdan gyönyörű szőke hajából.

Ujabb típus - a már említett - rimóci, hol-lókői, varsányi, lóci "nagyfékető" is. Ez tulajdonképpen egy gyöngyözött fékető és a menyasszonyi koszoru összeállítása. S most itt a legjobb alkalom, hogy kitérjek a részleteiben már ismertetett nógrádi menyasszonyi koszoru problémájára. Körülbelül a múlt század közepétől indult el a folyamat, amelynek következtében a palóc területeken is felváltotta a pártát a belti virág vagy viasz-virág koszoru. Ahol -megfigyelésem szerint- virággal díszített a menyecske-fékető, például Órhalomban, Magyarán inkább a különböző viasz-virág koszorukat viselik. Bár ez alól van kivétel. Mindenesetre a koszoru alapanyagait a legritkább esetben állítják össze maguk az asszonyok. /Vagy inkább csak állították, mert amint láttuk, a "parasztkoszoru" lassan idejét múlja. /Inkább tehát a múlt leírására szorítkozhatom. Az alapanyagok nagy általánosságban az egész palóc területen egyformák. /Lsd a "Népviseleti koszoruk alkotóelemei" c. részt. /Legfeljebb az összeállításban különböznek egymástól.

Első típusunk Kzárról való u.n. "gyöngykoszoru". /63.31.4.1./ Sándor Margité volt, 1947-

Varsányi menyasszonyi koszoru. Hordja Szép Erzsébet

A varsányi menyasszonyi koszoru hátulról

Rinóci újabb menyasszonyi koszoru

ben készült, abban az évben használták. Tornyos forma. Középtől jobbra-balra szimmetrikus. legfelső sora hat zöld szőlőlevél, mindegyik előtt gyöngyvirág és nefelejcs. Hét háromsoros, kb. 3 cm átmérőjű kis rozsa viaszbibékkal, három kék, négy piros következik. Közül 2 kék viaszbinbókból és fémgöngyökből alakított virág. Homlok fölött, középen egy nagyobb, 5 cm átmérőjű rozsa, rozsaszín. Hátorsos, mellette és alatta az említett fémgöngyvirág, csak hogy itt a viasz rozsaszín. A homlokra 5 szőlőlevélből alkotott sor borul, két kis kék rozsával. A virágok alatt, között mindenütt ezüst szálak. Töltőanyagul az esetleges üresen maradt helyekre gyöngyvirágot tettek. 1964 nyarán ugyanítt láttam egy menyasszonyi koszorút. Abban különbözik a fentitől, hogy fémgömbök, kerek kis tükrökből alakított virágok is díszítik, kevésbé tornyos. Nem igen használják már ezeket, ha csak nem kell felöltözni valami ünnepély kedvéért.

Hasonló parasztkoszorút viselnek Rimóc, Lóc, Hollókő, Varsány, Buják környékén. Legtöbb típusát Varsányban láttam. Láthatólag kevesebb a tömörséget, sokkal több benne a viaszvirág, vízszintesen is szimmetrikus. 22-22, a közep felé alig észrevehetően hosszabbodó viaszvirág ág alkotja, 10-12 zöld bársony szőlőlevéllel. Ezüst tükrök, kék-piros fémgömbök, a közep-tengelyen nefelejcsék és rozsaszín, kék binbók

Rimócon készült nagyfékető. Hollókőn használták.
/ 1950-ből /

Hollókőn Virág Emese által készített nagyfékető
/ 61. 6. 1. 6/

diszítik. Szokatlanul hosszú, majd 20 cm-es rezgőjű árpakalászok vannak rajta. Ezt a fajta koszorút építik aztán bele a gyöngyös féketőbe. Az említett közösségekből valók példái.

Rimócra készült az első, 1950-ben, de Holló-kőn használta Perce Perencné. Un. "nagyfékető". A fékítő egész hosszában mintegy 10-11 cm-es üres mezőbe építik be a koszorút. Ez 5 szőlőlevéllel, 6 ezüst busakalászzal, gyöngyvirággal öves a felső soron. A következő a közép felé haladva: erős rózsaszín, / ceriz / rózsabimbó, sárga, nagyobb cukorrépa ezüst bibével, nefelej-csok, két kis cukorrépa feltűnően nagy bimbókkal, sodrott ezüst szálból 5 karéja, stilizált levél, benne piros rózsabimbó, nefelejcsok. Özv. Fábian Lajosné volt az az 1955-ben, Virág Imre által készített fékítő, / 61.6.1. / amelyet érdemes szintén megtekinteni. Hasonló típus, de a beépített koszoru tornyes. Felső sor: 6 szőlőlevél, hátuk mögött ezüst kalászokkal /középen 6 egy nagyobb csokorba összefogva /, 18-20 cm-es rezgőkkel. A szőlőlevél és a kalász-csokor előtt viaszvirág-dísz: háromágú, középen kétszirmu viaszvirág, alul újból viasz-ággal. Mindez körbefogva gyöngyvirággal, jobbról-balról szögletes tükrök. Alsó sor: ceriz rózsabimbó, 3 leveggömb, közül gyöngyvirág, újra egy közép-dísz: ceriz rózsabimbó körülveve két piros rózsával. / 3 cm átmérőjű, kétsor szirma/. Még 3 nefelejcs, és 3 szögletes kis tükrök. Innen ismétlődik a sor. Legalul: 4 rózsabimbó, közül gyöngyvirág, ne-

felejes és 4 zöld bársonylevél. Látványilag a legújabb, legfrissebb az a főkötő, amelyet Labár Emma varrt 1960-ban Rimócban, de Varsányban használta a gazdája, Király Andrásné. Ez a forma az újabb, hasonlít a már ismertetett másik menyasszonyi koszorúhoz. T. i. hosszában is szimmetrikus, kevésbé tömött és több benne a viasz-virág. Felső sor: 12 db. szőlőlevél, 15 buzakalással a hátuk mögött. Ezek 18-20 cm-es rezgőkkel díszesek. 16 db, 5-6 cm magas viasz-virág ág, 3 tükrő, 8 üveggömb van még a koszoruban. A hosszanti szimmetria-tengely mentén nefelejesek. Az alsó sor ugyanilyen, gömbök és kalászek nélkül, lefelé fordítva.

Lényegileg - tekintve pl. egy 1930-ban készült típust - a nagyfőkötő mit sem változott. Újabb érdekes jelenség, hogy babákat öltöztetnek menyasszonynak. Tanuja voltam, amint két idősebb hollókői asszony hozzávalókat vásárolt Kovács Jenőnénél. A szükség, pontosabban a költségek aránytalanul magas volta arra kényszerítette őket, hogy a zöldbársony leveleket papírral helyettesítsék. De megvet - ték a selyemblütnit, gyöngyvirágot, kék nefelejcset egyszóval mindent, amire szükség volt. Miért készíti? - kérdeztem az egyikőtől. "Csak úgy..." - felelte. A lakásba megy dísznek. Feltehetően szerepe van ebben annak, hogy a pusztuló viseletet a TV, újságok nyomán már maguk is értékesnek tartják, sajnálnák, ha nyom nélkül elveszne. Itt kell megemlékeznem a szügyi menyasszony-koszorúról, amely olyan, mintha

A felhasznált irodalom jegyzéke:

Bruno Schier: " Die Kunstblume von der Antike bis zur Gegenwart

A hordozó Mária : D. Ince

Az Osztrák- Magyar Monarchia írásban és képen

Kovács I. : Szeged

Malonyay: A palócok művészete

Nógrád Vármegye Monográfiája

Ujváriné Kerákgyártó Adrienne: A magyar női haj- és fejdíszítés

Etnographia 31: 89 47-49 /52/

mirtusz-ágakból hátranyúló sisak-főlét hordozna a lány.

A menyasszonyi koszorút természetesen nem igen hordják az esküvő előtt. Kivételt képez azonban az az eset, amikor a faluban vőlegény, menyasszony a halott. Ilyenkor pl. Varsányban a lányok koszerusan, menyasszonyi ruhában kísérik utolsó útjára. Nem régen, 2-3 évvel ezelőtt is volt ilyen temetés. Ez a szokás másutt is megvan de főleg megvolt. /Lsd erre a már említett "A halott lakodalmá c. cikket."/

Lehetetlen akár csak hozzávetőleges felsorolását is adni a mirtuszkoszorúk fajtáinak. Általános irányvonal, hogy a tornyos koszorúk is eltűnnek, s mindenütt rohamosan modernizálódik minden típus a változó divattal. Mielőtt azonban a virágos fejdiszkek mind erre a sorra jutnának, nem ártana megmenteni még létező kiséri emlékeiket.

X X X X X X X X

mirtusz-ágakból hátranyúló sisak-főlét hordozna a lány.

A menyasszonyi koszorút természetesen nem igen hordják az esküvő előtt. Kivételt képez azonban az az eset, amikor a faluban vőlegény, menyasszony a halott. Ilyenkor pl. Varsányban a lányok koszorusan, menyasszonyi ruhában kísérik utolsó útjára. Nem régen, 2-3 évvel ezelőtt is volt ilyen temetés. Ez a szokás másutt is megvan de főleg megvolt. /Lsd erre a már említett "A halott lakodalmá c. cikket."/

Lehetetlen akár csak hozzávetőleges felsorolását is adni a mirtuszkoszorúk fajtáinak. Általános irányvonal, hogy a törzses koszorúk is eltűnnek, s mindenütt rohamosan modernizálódik minden típus a változó divattal. Mielőtt azonban a virágos fejdiszkek mind erre a sorsra jutnának, nem ártana megmenteni még létező kisleírásai emlékeit.

X X X X X X X X

A felhasznált irodalom jegyzéke:

Bruno Schier: " Die Kunstblume von der Antike bis zur Gegenwart

A hordozó Mária : D. Ince

Az Osztrák- Magyar Monarchia írásban és képben

Kovács I. : Szeged

Malonyay: A palócok művészete

Nógrád Vármegye Monográfiája

Ujváriné Kerékgyártó Adrienne: A magyar női haj- és fejdiszítés

Etnographia 31: 89 47-49 /52/

